

BK1

F41

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

026000334089

[Handwritten signature]

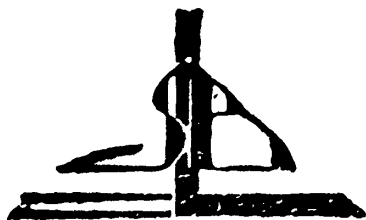
BESA

Dramë me gjashtë pëmje

PREJ
SAMI BEJ FRASHËRIT

Shqipëruar nga Tyrqishtja
prej
AB. A. YPI KOLONJA

Tiranë, 1937

SHTËPIJA BOTONJËSE «KRISTO LUARASI»

Themeluar 1896

NJERZIJA

	Vjeç
Zyber: . . . <i>Bari nga Progonati</i> . . .	55—60
Vahide: : <i>E shoq' e Zyberit</i> . . .	35—40
Merushe: . <i>Vajz' e këtyre</i>	16—17
Rexhep: . <i>I nip' i Zyberit</i>	17—18
Saide: . . . <i>Një vajzë fqinjë.</i> . . .	16—17
Demir Be: <i>Nga parësi e Tepelenës</i>	50—60
Talha: . . . <i>Kujdestar' i Demir Beut</i>	40—50
Selfo: . . .)	20—22
Xhako: . . .)	19—21
Sulçe: . . .)	25—30
	<i>Trimat e Demir Beut</i>
Arsllan: . . .)	30—35
Rapo: . . .)	18—20
Evrenos: . . .)	25—30
Fetah: <i>Luftëtar nga Borshi, i at' i Selfos</i>	45—50
Selman: <i>Një luftëtar nga Borshi</i> . . .	30—35
Duri: <i>Mëm' e Fetahut</i>	80—90
Një kalorës: <i>Suvari.</i>	

B E S A

PAMJ' E PARË

Me të ngritur napën' e skenës duket një pyll, dhe majat e malevet për së largu.

Merushja ka ndenjur nënë hiet të një druri, e po bën çorape; pranë saj ka një lëkurë me qumësht, një trajstë dhe një kërabë.

PËRFLIM I PARË

ΑΥΤΩΝ ΑΡΙΘ.

MERUSHE, vetëm me vethe.

Edhe më s' u-duk ; së ndenjuri vetëm, m' u-brengos shpirti. Kur është' i brengosur njeriu, sa i zgjatet koha ! Një orë, sa një muaj i duket ! ... Nuk' e di ç' më qe kshu ? Më parë që në mëngjes e gjer sa ngrysej rinja fillja vetëm, dhe nuk donja të dinja fare ; po më vinte mirë, se qetësohesha kshu. Kur shpinja dhëntë më no një kullotë të mirë, vetë rinja e gëzuar nënë hiet të

no një peme ; nuk' e dinja ç' ish brengë fare ;
Bukuri e malit, oshëtim' i përenjet, ligjerim' i zo-
gjet, blegërim' i shqeravet më dëfrenin mëndjen,
më xbavitnin shpirtin ! S' kisha gjë në mënt, veç
shqerat, dhëntë, dhe tjetër s' mejtonja. Pa le, kur
pillte no një dele s' kish më e lumtur se unë !
Mbrëmanet me të kthyer në shtëpi, po të shpi-
nja no një qengj në prehër, atë ditë e quanja të
shënuarë. Kur më sëmurej no një qengj, a kur
ftonim njeri e donte të therte im' atë, unë hi-
dhërohësja. Në kohërat të para gjith' e gëzuarë,
e qeshur isha ; po tani, s' di se pse ? dhëntë
m' u xvertitnë, më duallë nga zëmëra, më s' dua
t' i shoh. Gjithë mëndjen tek ay e kam ! Kur
e kam pranë e humbas fare ; ç' bënj, ç' flas,
as unë s' e di ! Kur s' e kam, vetëm atë mej-
tonj, tjetër gjë s' më ryn në sy. Kohën e pres
pa durim, ora si muaj më duket. Ah ! Perën-
di ! ç' është kjo punë kshu ? Më parë dhe nga
t' im më e nga t' im atë më tepër e donja, e ki-
sha si vëlla ; po tani... Ah ! as vethes s' ime
s' kuxonj t' ja them !... Kur i vdiq e éma dhe
i áti e lanë të vogël ; im' më na riti të dyve
bashkë ; im' atë me një sy na shikon, më të
shumët e njerëzisë vëllezër na dinë ; ashtu vër-
tet ; si vëllezër jemi ritur, bashkë kemi ngrën' e
kemi pirë, gjer më die më një shtresë flinim...
Ah ! unë nga Rexhepi duhet t' a pres shpresën...

Pô s' e bënj dot... Vdekja është m' e mirë përpara ndarjesë!... Pa nesër a pasnesër n' e zënçin Rexhepnë, atí n' i dhënçin no një tjetër, dhe mua në më vlofçin me no një tjetër... Ah! urë s' ronj pa të!

Zë sýtë me dorë dhe mallëngjehet. Rexhepi duke vëshëllyer del nga an' e djathtë.

PËRFLIM II.

MERUSHE; REXHEP.

REXHEP, nxiton drej Merushes.

Merushe!

MERUSHE, për njëherë ngrihet dhe fshin sytë.

Ah! Rexho! ti je? Ku mbete kaqë?

REXHEP.

Merushe! ç' bën? qanje kshu a?

MERUSHE.

Jo vëlla, pse dot' qanj? si mbeçë vetëm më qetoj gjumi.

REXHEP, me vethe.

Vëlla? me sy të vëllazërisë më shikon! Po humbet shpresa!

MERUSHE.

Pse mënove kaqë? ike më le vetëm. Sa brengosem kur mbetem kshu!

REXHEP.

Nuk' kishim një dele barsë? ajo na polli,

pandaj mënova kshu. T' a shohç qëngjin sa i bukuri!

MERUSHE, me vethe.

Ky si unë qëmoti: Gjithë dhëntë, shqerat mejton.

REXHEP.

Sot të shoh fort të mejtuar.

MERUSHE.

Unë? ... jo! ç' do, të mejtonj? (Rëfeket si e qeshurë).

REXHEP.

Eja të themi një këngë të të dalë dhe gjumi.

MERUSHE.

Mirë.

Të dy ziren dorë për dorë, Rexhepi më parë, pastaj Merusheja, dhe kshu me radhë zën' e këndojnë këtë këngë: *)

KËNGA

*Nevej qytetar s' jemi,
Malësor' emrin' e kemi.*

Merushja e përsërit.

*Kurë për mi krye tënë,
Urdhëronjës s' kemi vënë.*

e përsërit Merushja.

*Nevej jemi bij bariu
S' na tremn' as dëbor' as shiu.*

Prapë Merushja.

(*) Do të këndohet Labërisht.

*Na lirinë dëshërojmë
Andaj në për male rojmë.*

e përsërit Merushja.

*Puna jon' është vetiu,
Natyra si desh na shtiu.*

e përsërit Merushja.

*Na jetën me gas e shkojmë,
Dhe nënë robëri s' rojmë.*

e përsërit Merushja.

*Bari, lulet, dhënt' e dhitë,
Këtu i gjejmë stolitë.*

e përsërit Merushja.

*Të këcejmë të këndojmë
Zemëratë t' i gëzojmë.
Shpirtërat t' i lartësojmë.*

e përsërit Merushja

*Fytyra jon s' është mbuluar,
Këmbë-xbathur jemi msuar.*

e përsërit Merushja.

*Na më s' jemi të gënjyer,
Zëmrën s' e kemi të thyer.*

e përsërit Merushja.

*Turp ô ju gra qytetarka!
Që ngarkohi në guriçka!*

e përsërit Merush .

*Me të kuq e me të bardhë!
Gënjeni vethen më parë!*

e përsërit Merushja.

*Stolit' tona më të mira!
Tuajt fare të pështira!*

e përsërit Merushja.

*Na gjëndjen tën' s' e ndërojmë,
Si kur të n' a i farkojnë.*

e përsërit Merushja.

*Kasollën e kemi mirë,
Për pallas s' kemi dëshirë.*

e përsërit Merushja.

Këtë çast, del Zyberi më të djathtë, dhe pa rëfyer
vethen, qendron e i dëgjon me gëzim.

*E ku ka gjë më të mirë?
Kshu si rojmë na të lirë?*

e përsërit Merushja.

*Rofshin qofshin malësitë!
Zili paçin mbretëritë!*

e përsërit Merushja.

PËRFIM III.

ZYBER, REXHEP, MERUSHE.

ZYBER, del për një herë dhe i pushton të dy.

Bijt' e mi! Zoti u-faltë! sa bukur këndoni
më jini si dy ëngjëj zbriturë pej qielli!... Ah!
s' di qysh t' i lutem Perëndisë për ju! (Për një he-
re hidhërohet dhe me vehte) Ç' bënej të kish rojtur i

mjeri Dajlan, t' i arinte dhe ay kësaj dite, të shihte të birë si ëngjëll! pa të gëzohej dhe ay si unë. I mjeri! bashkë me të shoqen më motmot e sipër rynë në dhet! dhe në kohë të shpirtit m'a la të birë mi qafë! Ah! dhe unë duhet t'a kem si t' ime bijë; i gjori mbetur i varfër pa mëm' e pa atë! (Pshertin dhe fshin lott'e syvet.)

REXHEP.

Ç' bën kshu? O im' atë!

ZYBER. me vethe.

Atë më thotë mua! Sa gëzohem kur më thërret kshu! (Duke hedhur dorën mbi qafë Rexhepit. Jo gjë djalë!

MERUSHE.

Qan kshu? o im' atë?

REXHEP.

Thuana ç' ke o atë.

ZYBER.

Ç' më shikoni mua bij! Unë jam plak njeri; sjell të shkuarit ndër mënt, mallëngjehem, u mejtonj ju qysh do t' u le pas, andaj qanj; pleqtë kanë një tok mejtime, s' u qesh buza kurrë! vetëm fatbardhësi e djemet i gëzon pleqtë! Ju gëzohi, bij, qeshni, këndon, që të gëzohem dhe unë pas jush!

MERUSHE.

Ti po qan, e ne qysh të qeshim?

ZYBER, e heq më një anë Merushen, dhe me gadale.

M' u kujtua e ëma dhe i at' i këti të mjeri djalë, pa s' e mbajta dot vethenë! I varfëri! Mbetur pa mëm' e pa atë! Merushe dashç Perëndinë dhe ti e vështro si vëlla.

MERUSHE, pa dashur.

Si vëlla!

ZYBER.

Ashtu o ime bijë vëlla, edhe ay djali im është.

MERUSHE, e vrenjtur me vethe.

Ah! Nukë besonj... M' u-pre shpresa!

ZYBER.

Ju dëfreni, gëzohi, pa unë... një këmbë në var një këmbë jashtë tani!

MERUSHE.

Mos thua kshu o im' atë!

REXHEP.

Dashtë Zoti do të rosh dhe shumë kohë!

ZYBER.

Dashtë Perëndija djalë gjer sa t' u martonj dhe juve... Vajzën t' ap më një vënt të mirë; dhe djalit t' i gjenj një nuse si dua vetë.

I lutem Zotit gjer sa t' u shoh dhe fëmijën t' uaj.

REXHEP me vethe.

Mua të më martonjë! të m' apë një tjatër!
Ah! mos e dhëntë Perëndija!

MERUSHE me vethe.

Të m'apë një tjetër! (Duke lutur t'et.) Unë s'ndahem nga ju ô atë! Mos më nxir nga shtëpia; s'munt t'i lë këta male!

ZYBER, puth të bijën dhe duke qeshur.

Dëgjo-më mua bijë, shtëpi e vashës është e burit jo e t'et; ti sot je, nesër s'je këtu, Zonj' e kësaj shtëpie do të bëhet nus' e Rexhepit.

MERUSHE, i prishet fytyra dhe me vethe.

Ah! o Zot; ç' më piku në zëmër!

REXHEP, me vethe.

S' më duket mirë; më ngjan se dhe kjo....

ZYBER.

Më rofsh bijë, më gëzove tepër me këto fjalë! e kupëtova; nuk' do të ndahesh nga njerëzija jote po mos ki keq; se do Perëndija e të gjenj një burë barí, dhe s' të largonj nga këta male! Thua-më tani, barí e do burën? a po ke sy në fustanet e në pallaskat t'ergenta t'atyre njerëzvet të mefshtë?

MERUSHE, e turpëruar,

Pse m'i thua këto fjalë, o im'atë? Unë s'kam gjë në mendje, vetëm nga ju s' dua të ndahem.

REXHEP, me vethe.

Edhe, kjo se ç'ka një gjë!

ZYBER.

Ti mos u mejto bijë, se unë dua të të kem gjithënjë ndër sy; p'andaj t'ap më një vënt t'afërt që të vinj të të shoh për javë. Unë ua di zëmrën' e të rinjet.

MERUSHE, me vethe.

Ah! Në qoft' ashtu s'kam frikë!

REXHEP, me vethe.

Të dojë vallë.... ah! smë ngjan

ZYBER.

Dëfreni bij; Ioni; pse mejtohi kshu? qëpari sa mirë Ionit! Arç' unë u prisha këngën, nga fjalët e pleqet s'para u vjen mirë të rinjet; po e di unë; zini këngën ju, këndonit, se dhe unë do vete të shoh bagëtinë pakë. (Si ecën pakë kthehet.) Rexhep, eja dhe ti djalë mer até qengjin e pjellë, e sill këtu. (Shkon.)

REXHEP.

Mirë; vinj. (Duke ikur.) Merushe, tani vinj unë.

PËRFLIM IV.

MERUSHE, vetëm në vëndit.

Prapë vetëm mbeta; që-pari kur këndonim të dy sa qesh' e gëzuarë; s'më shkonte gjë në mëndje fare. Isha si e dehurë, s'qeshë më vethe! Nga një herë kur jemi të dy t'atilla fjalë flas, sa më vjen turp kur ri e i mejtonj! Kur

jam me até s'e urdhëronj dot vethen! Kur sa gjërra të liga janë, më vinë në mëndje; më zë një duf e më mbushet plot hidhërim zëmëra! t'ardhtë keq o Perëndi! t'a dua kaqë, pa të mos munt t'i them as një fjalë? Ç'e-madhe brengë! im' até të dyve për djem na ka; Rexhepi mua më vështron si motër, po unë qysh kuxuakam t'i them unë ty të dua „ty kërkonj të të mar“. Kur më pyeti im' até: cilën do të març? Qysh kuxonja unë t'i thosha: Rexhepnë, djalën, vëllanë! Unë jam mësuar që në vogjëli e i thëres vëlla Rexhepit; dhe ay mua motër më thotë. Tani motër' e vëllaj, a bëhen dot bur' e grua! Ah! sa pun' e keqe! Fjalët që më tha që-pari im' até më pinë si dy plumba me tel ndë zëmër; “Rexhepit t'i napë një nuse,, Mua të më gjenjë një burë! Ah! kur më mejtohen këto, më bëhet zëmëra thërimë!..

Zë sytë me dorë dhe qan një copë here, pastaj me të marë çorapen të punonjë, më anë të mëngjër dalin pesë gjahtorë; Selfua më katër shokë. Selfua, u-ep zë shokëvet të ecin me gadale.

PËRFLIM V.

MERUSHE, SELFO, XHAKO, RAPO, SULÇE, ARSLLAN.

RAPO Selfosë:

E... Përse na solle këtu or vëlla? Nukë sheh ti? këtu kullosin bagëtija, s' më ngjan të ketë gjah!

SELFO, duke pëfyerë Merushen.

Mê mirë se këtë gjah ku e gjejmë!

RAPO. me të parë Merushen.

Ç' është ajo! për Zonë gjë e mirë!

SELFO.

Po ç' e dittë juve, kot vinj këtu unë?

SULÇE.

Kur paska të këtille gjah këtu ç' kërkujmë
gjetkë!

ARSLLAN.

Sa e rënda! as sytë s'kthen të shohë!

SELFO.

Në më dëgjoni mua të këcejmë pakë, që
t' i ryjmë në syt.

ARSLLAN.

Mirë thua!

SULÇE.

Ejani.

XHAKO.

Në daçi, të mos këndojmë nga këngët të
trimërisë; të gjejmë një këngë dashurije, pa to-
nat kur të nisemi për luftë i këndojme.

SELFO.

E di unë se cilën do të marr po, qasuni juve.

Të gjithë lën' armët më nj' anë, dhe ziren dorë për
dorë. Vallen e heq Selfua duke nisur këtë këngë.

KËNGA.

Ti je një lulez' e malit!

Tarnana tarnana;

Tarnana me ternene!...

Të gjithë më një goj' e përsëritin.

MERUSHE, më të dëgjuar këngën kthen kryet.

Ah! prapë ay!...Ç' më bije më qafë ky
njeri mua!

SELFO këndón.

Të kam si syt' e ballit!

Tarnana ternene...

Shokët më një gojë.

Tarnana me ternene,

Në këtë mal vetëm ti je!

Shokët e përsërijnë.

Merushja, krabën në dorë, lekurën me qumësht mi
sup, dhe ikën më të djathtë. Për një here prishet pedh' i
valles.

RAPO.

Ç' e do, e prishmë; thamë si kur t' i rynim
në syt, po e përzumë fare!

SELFO.

T' i lëmë të gjitha më një anë; unë këtë
vajzë e dua! i jam goditur!

RAPO.

Ç' thua? E njeh ti këtë? E ke parë tjetër
herë?

SELFO.

Për të parë një mijë herë e kam parë, po
për të njohur s' e njoh dot! Se kur dô q' e shoh
kshu m'a bën!

XHAKO.

S' ke turp oré!

RAPO.

Hé! p' andaj del gjithënjë për gjah! ti paske tjetër mejtim e nevej s' e ditkemi! Nuk pyete e kujt është kjo vashë!

SELFO.

Është vajz' e një bariu nga Progonati.

RAPO.

Thuaj q' u-lothke kot! Qysh munt të març një bijë bariu; s' e di ti se yt' atë është nga të parët e Borshit

SELFO.

Ç' do të jet' or vëlla; kur m' u-përzje ylli!...

XHAKO.

Po dhe ti të duash s' besonj të t'a apin!
e ku apin atá!...

RAPO.

Ç' thua?... të kërkonj djal' i Fetah Borshit, nje vajzë bariu nga Progonanti pa të mos ja apin?... j'a apin dhe duke lutur, po për këtë s' bën t'a marë.

XHAKO.

Nuk' i di ti se ç' janë këta Progonatasit or vëlla! Atá janë gjithë barinj, aqë të rëndë mba-hen sa për veç barinjet më s' duan të dinë njeri. Pa le neve që s' na peshojnë fare! s' na kanë n' atë numër!

SELFO.

S'j' anë gjë këto, vetëm vajza të dojë, pa kur të më doj' e bija, s'ka se ç' bën i ati! dhe madhërija ime s'më prish aqë punë. Po ç' të bënj, kam kaqë kohë që po e ndjek dhe s'më vështroj as një herë në sy! Shumë herë kuxova e i fola, po s'm' u-përgjiq as një herë! herë-herë mer dhe një djalë pas, si më duket duhen shumë të. Un' e pandehnje të vëllanë, po ay qënka i kushrir' i saj! N' është q'e ka synë tek ay, unë i mar shpirtin që me kohë atí!...

RAPO.

Ç' thua kshu? pa mblith mëndjen një herë!

XHAKO.

Kur qënka i kushëriri po do-mosdo do t'a dojë; vëllaj, kushëriri një janë. S' është një me ty aÿ.

SELFO.

Nuk' e di ç' bëri; një ditzaj i thashë plakës të dërgonte një grua për të kërkuarë vajzën nga i ati; të shohim ç' i thanë!

ARSLLAN.

Do Perëndija e sosit! po neve gjith kshu do të pimë? nuk' vramë gjë, n' u-kthefshim si erthmë, le shokët që do të n'a qeshin, po s'na mbetet sy as ne beu që i kërkujmë lejë për tjetër herë.

SULÇE.

Mirë thua; gjahu që dashka Selfua s' u-goditka! pa të shohim të vrasim ca nga këta që dimë ne, të mos na vejë dhe mundimi kot.

RAPO.

Të vemi gjetkë.

SELFO.

Vemi, po më të kthyerë prapë këtej të shkojmë.

RAPO.

Mirë; bëhet.

SELFO.

Hëni të shkojmë. (Marin armët nër duar dhe shkojnë. Më të mëngjër duket zyberi.) Ja! ky është i at' i vajzës.

RAPO.

Njihet nga syri kë q' është nga barinjt' e Progonatit.

Shkojnë.

PËRFLIM VI.

ZYBERI, vetëm,

ZYBER, duke vënë re gjyrmat e atyre, me vethe.

Ç' farë njerës të mefshtë! pa punë, pa no një fitim! që të gjithë si arinj janë! shkojnë kohën e tyre kot. Kanë dal' e shëtitin si kur do të bëjnë no një punë të madhe! Për veç q' u-

ngrenë prehjen e zogjet, më s' bëjnë tjetër gjë!
ç' të bëjnë; si han' e pinë mir-mirë, pi-e-pi u
mërzitet shpirti, pa dhe ata më s' dinë se ku
venë! Këta më ngjajnë si nga njerëzit e Demir
beut. Në kontakt (*) të Demir beut munt të
ketë nj'a tri-dhet' a dy-zet lanxo të këtillë! Këta
s' dinë? Që në mëngjës e gjer sa ngryset të
fshinë armët të rinë me palcore në dorë si kur
do t' i marin kokën' e armikut! dhe kur pi De-
mir beu, të gjithë venë duart mi silahet dhe
radhosen më këmbë, u duket si kur dotë flutu-
rojnë! Është no një punë dhe kjo?... Kshu
është nisur kjo e shkreta jetë! njëri zë punën
pa gdhirë dhe mezi fiton një copë bukë me
djersët të ballit; një tjetër q' është i lik për tërë
njerëzinë, pa punuar, pa munduar fare, pi e prë-
het dhe ha gjën' e dhetë njerëzve!... Si kur
të punonin që të gjithë sa do t' ish mirë; nuk'
do t' i dihej as émëri varfërisë!

Merushja del më të djathtë.

PËRFLIM VII.

ZYBER, MERUSHE.

ZYBER.

Qas-m' u bijë!... ku ishe?

MERUSHE.

Këtu qeshë.

(*) Zapana i thonë Labërisht.

ZYBER.

Tani shkuan ca njerës nga Borshi këtej....

MERUSHE.

I pashë, ca gjahtorë...

ZYBER.

Ata të panë ty bijë?

MERUSHE.

Nuk' e di; unë po bënja çorape këtu, kur ngrita sytë ç' të shoh? ca njerës kishin zënë vallen e po këcenin! Ata kur do herë vin' e më bijen më qafë ô im' atë! Sa njerës pa mejtim!...

ZYBER, me zëmërim.

Njerës të ndyrë! të mallëkuar! njerës pa nder; të heqin valle përpara vashës!... përpara ty bijë;

MERUSHE.

Jo, un' ika.

ZYBER.

Oh! më paç uratën bijë! mirë bëre, qas-m' u të të puth në ballë! (Merusheja i qaset, Zyberi e puth në ballë.) Dëgjomë bijë! jet e njeriut dy dit' është; sot jemi nesër sjemi; në këtë gjithësi, vetëm një nder është që s' humbet kurë!... Nukë ka gjë si nderi! emër' i njeriut të nderçim s' i harohet; i kujtohet kur-dohërë. Gjëja, bukurija, ergëndi, floriri dhe shumë të tjera sa janë humbasin, veç nderi ron i pa tundur ku do të jetë! Njerinë nderi e bën njeri, pa njeriu pa nder është

turp të vihet në radhë të njerëzisë; ay është m'i poshtër dhe na kafshëtë! bijë! sa të munç vështro të ruash nderë...

MERUSHE.

O im' atë!...

ZYBER, i pret fjalën

E di mirë unë, që ti s'ke nevojë për të tilla fjalë; po s'ka gjë, m'u-kujtuan pa t'i thashë, m'i suall ndër mentt ata njerëzit e liq që shkuan këtej. A e di ti se ata njerës që këcenin përpara teje kërkonin të të rrëmbenin zëmërnë tënde! Shumë herë kusari ryn në tufë për të vjedhurë berra; po ka dhe ca kusarë që vin' e rrëmbejnë zëmërnë! A e kupton bijë, nga të tillë kusarë më shumë të ruash vethen se dhëntë. Kurrë mos u vërë sy fustanevet, pallaskavet t'ergjënta të këtyre njerëzve!... Që-pari nuk të thashë: cilën të pëlqesh do të ta ap? Në është se do të pëlqej no një njeri të tillë, ta dish mirë që s'të ap ne ay! s'dua të zë miqësi me të tillë njerës të mefshtë, e pa punë! Një punëtor do pëlqyerë bijë, një punëtor! një bari, a një bujk! e more vesh bijë?

MERUSHE,

Të thashë gjë unë që m'i thua gjith keto o im atë?

ZYBER,

Jo, vashëzë, të faltë Zoti të di unë ty, po

dua t' i nëmëronj të gjitha që të të largonj nga gjërat e liga sa e kam në dorë. Me gjith' këto, unë të thashë që ti s' ke nevojë për fjalë të tilla; po s' ka gjë; unë dua të t' i them... (Si mejtohet pakë.) Pa më thuaj tani, nukë do njeri?

MERUSHE,

Veç juve.

ZYBER,

Veç afërisë s' ënë.

MERUSHE.

Veç afërisë kë do të dua tjetër?... He, dhe Saidenë vajzën që kemi fqinje.

ZYBER.

Jo, nuk të pyes për vajzat, nga burrat?

MERUSHE.

Ne s' kemi no një mashkull t'afërt që t'a dua.

ZYBER.

Nuk do no një djalë fare?

MERUSHE.

Ç' farë pyetje kjo? (me vethe) Më ruaj o Perëndi.

ZYBER.

Do, do, thumë mos më paç, kë do? Në mos do njëri bë-më be!

MERUSHE. me vethe

Be... Ah! o Perëndi!... (Si kur gjeti gjë për

një herë.) Për kokët t' uaj s' dua njeri tjetër dhe vetëm juve dhe vëll...

ZYBER.

Hë; dhe tët vëlla Rexhepnë, ashtu si vëlla ta kesh. Sa më gëzove bijë! (E puth të bijën dhe hiqet më një anë. Merusheja rri e mejtuarë. Zyberi me vethe.) Këta ndruhen t' i thonë vëlla njëri jatrit; me gjith këtë dhe shumë duhen. Vallë kjo dashuri e vëllezërisë të jetë? a po mos është tjetër lloje... Do kupëtuarë kjo gjë...

Për një-herë duket Rexhepi me një qënq në dorë, deleja e ndjek pas.

PËRFLIM VIII.

ZYBER, REXHEP, MERUSHE.

REXHEP, duke rrëfyer qengjin.

Vështroje Merushe, sa i bukur është!

MERUSHE.

Oh! sa i bukuri! (E mer në prehër, e fërkon dh' e puth.)

ZYBER.

Rexhep; djalë! qëpari u-thashë cilën të doni do të ja u ap. (Rexhepi për një herë hap sytë.) Tani t' ime bijë e pyes „cilën do“ ajo më thotë „s' dua njeri!“

REXHEP, trumbullohet dhe me vethe.

Nuk dua njeri thotë! Ah! ç' m' u-pre shpresa!

ZYBER.

Pa më thuaj djalë, ti s' do njeri?

REXHEP, me vethe.

Ah! Perëndi! këtu duhet mejtim.

ZYBER.

Folë djalë! pse turpërohesh? pa shih unë si u pyes çpenguarë; unë ua di zëmrën' e të rinjet! S' jam nga ata átër që të mos kujtonj djemt' e mij. Thuaj djalë, mos më paç thua-më; kë do?

REXHEP.

Unë? (Me vethe.) Ah! ç' t' i them?

ZYBER.

No një vajzë nukë do?

REXHEP.

Vajzë! jo, jo; nukë dua.

MERUSHE, me vethe

Ah!...

ZYBER.

Fare, ê?

REXHEP.

Veç t' ime motër.

MERUSHE, me vethe.

Të motrën! Mua më do!

ZYBER.

Vetëm t' ët motër do ë?... Më paç uratën djalë! duaje t' ët motër; t' a duash kur-do-herë.

REXHEP, me vethe.

T' ime motër!

MERUSHE, me vethe.

Të motërnë!

ZYBER. hiqet më nj' anë dhe me vethe.

E mora vesh, e mora! duhet fshehur më no një vënt që t' i-kupëtonj më mirë. T' i dëgjonj me veshët e mi, në është vërtet se e duan njëri jatrin tjetër lloj, duhen martuarë; pse t'i hidhëronj? mirë them; vajza i do dhënë Rexhepit. He! p' andaj më thosh Merushjea „mos më nxir nga shtëpia“ ajo paska tjetër mëndje! Vërtet; kshu do të jetë pa të shohim një herë. (me zë) Bij; unë do t' unjem në pshat: lir-i-ni të kullosin dhe pakë bagëtija pa i unjni poshtë.

Shkon

REXHEP.

Fort mirë atë.

Merusheja me bisht të syrit ruan t' anë sa ikën pa i qaset Rexhepit.

PËRFLIM IX.

MERUSHE, REXHEP, (pastaj) ZYBERI: prapa një druri

MERUSHE.

Rexhep, me të vërtet më do mua?

REXHEP.

Merushe ah! (për një here mbleth vethen.) Qysh s' të dua s' je ime motër?

MERUSHE.

Jot' motër ?

REXHEP.

Pse, s' je ime motër ?

MERUSHE.

Mirë po ...

REXHEP.

Ah! Merushe thuaj-e ç' ke për të thënë!
të lutem shpejt, se s' duronj dot!

MERUSHE.

Jo gjë, vëlla, jo.

Zyberi duket në shesh të përflimit prapa një druri.

REXHEP.

Vëlla! ... vëlla më thua mua ?

MERUSHE.

S' je im vëlla ?

REXHEP.

Jo.

MERUSHE.

E di ; vërtet vëllezër nuk jemi, pô që në vogëli jemi ritur të dy bashkë, im' atë, im' më ty të kanë si djalë, dhe unë vëlla të kam.

REXHEP.

Vëlla ? jo, jo !

MERUSHE.

Ah! Rexhep!

REXHEP.

Merushe! tani më bëre të flas; ja po ' të them . . . (me vethe) Ah! s' kuxonj!

MERUSHE.

Folë, folë!

REXHEP.

Ja se ku të them: Mua s' më ke vëlla! unë jam i godituri yt!

MERUSHE.

Ah!

ZYBER, prapa një druri, me vethe.

Hé; mir' e keshe kupëtuar unë!

REXHEP.

Unë ty s' të dua si motër, të kam të dashurë.

MERUSHE, e rëmbyer.

Ç' thua Rexhep, ku e ke mëndjen! mua më ke të dashur! tét' motër!

REXHEP.

Jo Merushe! ti s' je ime motër. Ne s' jemi vëllezër; vëllezër jan' atá që lindin nga një bark, ne s' jemi as nga një mëmë as nga një átë.

MERUSHE.

Ashtu; po ne s' jemi kushërinj? pas zakonit të vëndit një është si vëllaj dhe kushëriri. Veç kësaj im' átë, im' më, të dyve me një sy na shikojnë, bij na kanë.

REXHEP.

S' janë gjë këto; s' na ndan dot njeri neve. Vetëm na ti trëmbem që s' më do mua, na...

MERUSHE, e rëmbyer.

Unë? unë s' të dua ty?... Ah! Rexhep!... Ah! Perëndi!... Rexhep! dhe unë ty... (me vethe) S' kuxonj t' i them!

REXHEP.

Merushe! dashç Perëndinë! Sose fjalën, sose! folë!

MERUSHE.

Rexhep! dhe unë ty të jam goditur, s' të dua si vëlla... tjatër llojë të dua! Ah! Perëndi! këto fjalë s' kuxonj t' i them! më duket sikur më dëgjojnë gur'e drurë! sikur do të përmbysët gjithësija! kam frikë! Ah! gjer dije flinim në prehrit të njëri jatrit, diheshim vëllezër... sot duhemi tjatër lloje! Ti i dashuri im, un'e dashura jote, ah! kjo është një pun'e keqe! ky është një faj i madh, Rexhep!

REXHEP.

Ah! vërtet është, a po ëndër shoh! Merusheja mua më do!... Merushe! vërtet më do mua? a të besonj?

MERUSHE.

Rexhep; unë ty të donje që me kohë dhe më tepër nga shpirti të donje... po si vëlla!

REXHEP.

Ah!

MERUSHE.

Shumë kohë kam që m' u-ndërua mëndja, përpara dashurija jote më qe prehij' e shpirtit, po tani më dogji mushkërinë!... më ndezi gjaknë! më përvëloj zëmërnë sa s' munt ta duronj! (e qafon Rexhepnë.) Ah! Rexhep, ty të dua!... të dua, po jam e helmuarë!

REXHEP.

Ah! Merushe! kur të të dua unë ty dhe ti të më duash mua, për se të helmohesh?

MERUSHE.

Ah, Rexhep! neve bota na dinë vëllezër, im' atë im' më, kur-do-herë më porositin të të dua si vëllâ...

REXHEP, i pret fjalën.

Dhe mua ashtu.

MERUSHE.

Im' më, martesat e këtilla nuk' i do! im' atë s' besonj t' apë lejë për martesje!

REXHEP, i hidhëruar.

Vërtet!

ZYBERI, prapa drurit me vethe.

Ah! bijt' e mi, më këputtë shpirtin! s' e duronj dot!

MERUSHE.

Ah! s'më ngjan ta shohim pemën e kësaj dashurije! fundj' e kësaj hidhërim është! hidhërim!

Zë sytë dhe qan,

REXHEP, e përqafon.

Vërtet hidhërim! s'kam shpresë fare!

ZYBERI del për një herë në shesh.

PËRFLIM X.

MERUSHE, REXHEP, ZYBER.

ZYBER, me të pushtuar të dy.

Për se të helmohi bij! ç'të doni do t' u bëhet, juve do t' u-martonj dhe unë këtë donje! gëzohi bij gëzohi! ngre duart i lutet Perëndisë) Oh! lavdi paç ô i madhi Zot! Ja; djalit një nuse, dhe vajzës një burë si m'a desh shpirti! bijë, s' donje, të mos dalç nga shtëpia? Ja; nukë do të dalç. Këta male nuk do t' i lesh! edhe paskëtaj si ke rojtur, do të rosh... veç kaqë gjë është, që përpara të thoshe ta duash si vëlla Rexhepnë; tani po të them ta duash si burë. Ja; që tani jini të vluarë.

MERUSHE, e turpëruarë,

Po... im' më..

ZYBER.

Dhe ajo do të dojë; ja se ku u them pa dyshim.

REXHEP, i puth dorën Zyberit.

I dashuri átë!

ZYBER.

Djalë! (Merushesë) Qas-m' u dhe ti bijë mos ri e turpëruarë. I zë të dy prej krahu dhe i jep dorë për dorë.) Ja! po u vlonj ne njëri jatri; Zoti e bekoftë këtë vlesë! bij, tani gjeni nga një lule dhe çkëmbej-i-ni ne njëri jatri.

REXHEP.

Lule?

ZYBER.

Mirë them djalë, lule; se çkëmbim' i malësorëvet, i barinjvet lulja është!... unazat, xhevretë dhe shumë të tjera!... Janë për njerëzin' e qyteteve!... për neve lulja është, se dhe ju nga një lule jini.

REXHEP.

I dashuri átë! s' di qysh t' i lutemi Perëndisë për ju!

Të dy puthin dorën Zyberit, dhe ay i puth në ballë.

ZYBER.

Tani gjeni na një lule të shohim e kujt do të jetë m' e bukurë. (Merusheja me Rexhepnë venë të gjejnë nga një lule. Zyberi me vethe.) Oh! ó Perëndi sa gas i-madh! trëmbem mos më gjenjë gjë nga gëzimi! (përnjë here hidhërohet) Ah!... Perëndi, Perëndi! sa s' të vjen keq! ç'bënej të kish

rojtur dhe i-mjeri Dajlan, të merte dhe ay pjesë nga ky gas!... (Merushja me Rexhepnë vënë me nga një lule nër duar.) Çkëmbej-i-ni tani lulet t' u shoh bijt' e mi! Cila është m' e bukurë! (duke vënë lulet.) Si njëra tjatra! edhe ato si ju... t' u-ap edhe unë nga një lule?

MERUSHE.

Vërtet ô atë! nëm-na dhe ti nga një lule.

REXHEP.

Sa mirë bëhet!

ZYBER, i rëfen Merushen Rexhepit.

Ja; ty një lule! [i rëfen Rexhepnë Merushes] Ja dhe ty një lule! (Rexhepi me Merushen sikur qeshin të turpëruar.) Më të bukur se ju më s' ka lule ô bij! kur-do-herë barinj, barinj! të jini; mëmë-dhenë t' a doni, dashurin' e këtyre maleve t' a mbani në zëmër bashkë me dashurinë t' uaj. Kur-do-herë t' urtë, të mënçim, të nderçim të bëhi. Vetëm këtë kërkonj nga ju Zoti u-faltë!

REXHEP.

I dashuri atë! të paçim për jetë!

ZYBER, duke ngritur duart.

Të gjith bashkë! tashti djalë, neve të dy të mbledhëm dhëntë, dhe Merusheja të mbledhë shqerat, pa të vemi t' i apim sihariqsin dhe sat' éme.

REXHEPI.

Fort mirë atë!

Vështron Merushen me gas dhe ikën pas Zyberit.

PËRFLIM XI.

MERUSHE pastaj SELFUA me shokët.

MERUSHE, vetëm.

Edhe s' besonj; vërtet është? më duket si ëndër! Unë dotë mar Rexhepnë, do të më so-set dëshira!.... oh! lavdi paç ô i madhi Zot! (duke vështruar lulen që ka në dorë.) Kjo lule sa e bukurë! sa gjyrë të mirë ka! sa mirë mban érë! (Në këtë kohë duket Selfua me shokët; Selfua shkon përpara dhe vë vesh.) Vallë vetiu ta këtë këtë érë? a po e ka marë nga dor'e ati!... ah! kjo lule do të jetë për kujtim!... Sikur të munt ta ruanj bashkë me jetën t'ime këtë lule!.. Kjo do të m'a kujtonjë kur-do-herë, këtë ditën' e bekuarë!...

SELFO

Mos e beso!

MERUSHE, kthehet me rëmbim, me të parë Selfon.

Ah! prapë ay!...

SELFO.

Ajo lule s' është gjë që ron, gjer të ngryset thahet ajo; humbet si dita! Kaqë të dish që dhe dashuri e të zot, bashkë më atë do t'i shuhet!

MERUSHE, me rëmbim e zëmëruarë.

Ah! ç' më thotë!...

SELFO, nxjer një unazë të florinjte dhe ja xgjat.

Na të të ap unë këtë unazë ta kesh për mall t'im, e të ronjë bashkë me jetën tënde; dhe kshu të mos na shuhet kurë dashurija!

MERUSHE, hiqet prapa me zëmërim.

Me ç' trimëri kuxon e m'i thua këtë!

SELFO.

Qysh kuxon ay që të dha lulen, ashtu kuxonj edhe unë. Me trimëri të dashurisë!

MERUSHE.

Gjer aty ô zot; këtë fjalët' e tua më thyejnë nderë! Ç' më ditke ti mua? ay që më dha këtë lule është i vluari im, është buri im!

SELFO.

I vluari yt? buri yt?... Jo, jo! buri yt unë do të jem.

MERUSHE.

Ti? mos e dhëntë Perëndija! shum' e tepërove ô zot! pa hiq! hiq se vjen e të gjen im'atë pa më s' shpëton dot nga thonjt' e tija!

Mer krabën, lëkurën dhe ikën shpejt e zëmëruarë.

SELFO.

Unë s' trëmbem nga yt'atë; vetëm nga ti kam frikë, nga ti! [duke ndjekur.] Qëndro aty pakë! [Merusheja s'kthehet, pô mer udhën' e saj.] I vluar' i saj!

bur' i saj! shokëvet] A e dëgjuat — qënka zënë!
do të marë një tjetër, pa dyshim ay djali që
thash' unë është! ay i dha një lule dhe ja mbajti,
unë t' i ap një unazë të florinjtë e të mos ma
mbanjë; të më kthenjë krahët! Qysh munt të
ronj' unë? Jo, jo! unë s' heq dorë kurë nga
ajo! si cilit do që ta dojë, shpirtin do t' i mar!
kufomën le t' i shohë! T' ikim!...

PAMJ' E DYTË

Në Progonat një shesh. Për së largu duken malet të veshur në pem' e në drurë. Kasoll' e Zyberit më të djathtë, ca më tej një luath pshtjellë me gardh, më të mëngjërë kasoll' e Soidesë; ca më tej një krua, në koritet të krojt vënë ca enë dhe reth koritës ka ca gurë. Vahideja ka ndënjur mi një gur përpara derës dhe po tjer lesh.

PËRFLIM I PARË

VAHIDEJA, vetëm duke tjerë lesh.

Vërtet; vajza e vogël është...édhe të gjash-tëmbëdhetat s' i ka mbushur; po dhe fati si' i del kurdo-herë përpara. Nga një vënt i mirë ma kërkojnë, për djalin' e Fetah Borshit. Djali e paskish parë vajzën dhe e pëlqeu... Im shoq s' e di ç' do të thotë? s' më ngjan të mos doj dhe ay... pa të vinjë një herë... (i këputet peri) Ç' është kshu! pse më këputet kaqë peri?... s' e kam mëndjen më një vënt; me gjith këtë dhe shumë nxitonj, të mos nxitonj pa ç' të bënj? Sot tërë ditën më la pa punë gruaja që më kërkoi t' ime bijë; nesër vajza kërkon lëmshe për në

mal...E... ç' të bëjmë, pa tjerim dhe natën ca. S' di, po s' e heqin për mirë kur këputet peri! dhe mua s' më duket shënj' e mbarë kjo. A! jo, jo, s' e ap vazhën atje; s' shihni nuk' është mbarë p' andaj më këputet peri kshu! S' do dhënë... pô dhe vënd' i mirë. Pa të vinjë dhe im shoq një herë...

Saide-ja me çorape ndë dorë del pej kasolles.

PËRFLIM II.

VAHIDE, SAIDE.

SAIDE.

Zonja Vahide; nuk erdhi Merusheja?

VAHIDE.

S' erdhi bijë ç' e deshe?

SAIDE.

Jo gjë! po e desha.

VAHIDE.

A! dhe ti moj bijë; s' e lëshon nga goja fare Merushen! ajo që posa vjen për ty pyet, dhe ti një-zet herë ditën pyet për të... sikur kini dhetë vjet pa pjekur!

SAIDE.

Ç' të bëjmë? shoqe jemi, e duam njëra jatrën, të mos duhemi?...

VAHIDE.

Unë s' them të mos duhi, po dhe dashurija ka radhën e saj; kshu si juve tër ditën!...

SAIDE.

Po ç' të bëjmë?

VAHIDE.

Qysh ç' të bëni! të punoni bijë, punë kërkohet nga juve! ju tani u-rritë; do Perëndija për së shpejti u del fati dhe martohi; pa si të vini te burri gjithë punët ju do t' i shihni; fëmijën me duart t' uaj do t' i vishni e t' i mbathni.

SAIDE.

A! Zonjâ Vahide; s' është e drejta të qahesh nga jot' bijë; e mjera tër-ditën e shkon në mal; më një anë kullot bagëtinë më një anë bën çorape, dhe këtu mbrëm' e mëngjes të ndih për çdo punë, tjetër ç' kërkon?

VAHIDE.

Mirë ajo; po ti?

SAIDE.

Qysh, s' punonji më di mua? A, s'më paske kupëtuarë mirë. Në do urdhëro të ryjmë brënda, pa e sheh se ç' punë kam bërë. Sot e mbusha rodhan' e avëlmendit; veç asaj (dyke rrëfyer çorapen që ka në dorë) dhe këtë po e sos.

VAHIDE.

Më paç uratën bijë; puno vashë puno, mos ju ndaj punës. Në marçi no një burrë tjetër s' e di, po në qoftë barí, punë pret nga juve.

SAIDE.

Eh! kush sjell ndër mënd gjëra t' atilla?

VAHIDE.

Mos më rrëfe mua ti! se dhe unë kam qënë një herë si ju. Vajzat kur-do-herë burrat mejtojnë.

SAIDE.

A! dhe ti zonja Vahidé!

VAHIDE.

Unë s' them se është e ligë, kshu është e drejta. Vajzat jetën' e tyre me burrat do t' a shkojnë; e lenë më një anë t' anë, t' ëmën, vëllezërit, shtëpin' e t' et; nga një herë ndahen dhe nga mëmëdheu, e venë te burri. Si martohen nukë shkon tre a katër muaj, të gjitha i harojnë, gjithë dashurinë te burri e shtijen. Kshu është thënë nga Perëndija.

SAIDE.

Për juve munt!...

VAHIDE.

Jo vetëm për mua bijë, për tërë botën kshu është. E... ç' dini ju që tani! Si të martohi, pa kuvëndojmë të dyja bashkë... Qysh kshu? Vajzat martesën e pandehin se është nonjë dëfrim për to! Jo bijë; s' është ashtu, do të vinjë një ditë që ta kupëtosh dhe ti martesën se sa është gjë e uruarë; është bekim' i Zotit. (Merusheja duket me krabë në dorë.) Ja! dhe Merusheja po të vjen, (me vethe) ma lëntë Perëndija; u-rit, u-bë grua, po si ta martonj si të bënj unë pa të?

PËRFLIM III.

VAHIDE, SAIDE, MERUSHE.

SAIDE, Merushes me nga dalë.

E... qysh shkove sot në mal? të erdhi ay, të ra prapë më qafë?

MERUSHE.

Cili ay! He! erdhi po ja preva sot; s' besonj të më qaset dhe herë tjetër pas këtaj. Po... Ah! Saide! kam shumë gjërra për të thënë.

SAIDE.

Thuaj ç' ke!

MERUSHE.

Të vemi në krua pa të t' i nëmëronj të gjitha me radhë.

SAIDE.

Eja të vemi. E zë pej dore dhe e heq.

MERUSHE. Sainesë në vesh

Prit pakë, prit.

VAHIDE. me vethe.

Vështro, vështro; Saideja që më thosh që-
pari „neve nukë mejtojmë gjërra t' atilla“; po
kjo e pështëllitur vesh më vesh ç' është?... Të
pshetat e vajzavet, ç' do të jenë? Ja për mar-
tesë, ja për dashuri. Do Perëndija e s' e ka synë
me njeri ime bijë. (Këputet peri) Prap' u-këput i
flamosuri! ka një djallëzi në këtë punë, po veç
dhëntë Perëndija e u largoftë! pa tjetër ç' të them.

MERUSHE, nxiton drejt s' ëmësë.

Ç' bën mëmëzë? A! vetëm këta ke tjerë?...

VAHIDE.

Keshe dhe tjetër punë sot bijë!

MERUSHE.

Mirë; po nesër ç' do të punonj unë në mal? pa vështro; ata që më dhe e sosa që në mëngjes.

Prap i këputet peri Vahidesë.

VAHIDE.

Pse më këputet kaqë peri?

MERUSHE.

S' është lesh i mirë p' andaj.

SAIDE.

Le! unë s' punoj dot me lesh të lik sikur...

MERUSHE.

Dhe unë ashtu.

VAHIDE.

Mirë; bijë, po ku e gjejmë gjithënjë lesh' e mirë? Neve në punofshim vetëm të mirët, pastaj të liktë kush na i punon?

SAIDE.

Vërtët; edhe ajo është, po...

VAHIDE.

Edhe ky s' këputet se është lesh' i lik, po është nga rrëmbimi im; se dua t' j' a arrinj s' ime bije për në mëngjes, nukë shihni sa nxitonj?

MERUSHE.

Pse lodhesh mëmëzë? mbrëmë rrimë ca më shumë dhe e sosim bashkë.

VAHIDE.

Mirë; po yt vëlla ku është bijë?

MERUSHE, me vethe.

Im vëlla? Ah! kjo s' di gjë; po në mos dashtë...

VAHIDE.

Pse s'më përgjigjesh bijë? Rexhepi ç' u-bë?

MERUSHE

Tani vinë, se mjelin dhentë me t'im'atë.

SAIDE

Ti nukë do të vesh për ujë, ô Merushe?

VAHIDE

Hé! paç uratën, mirë bëre që na i kujtove. (Merushes). Rëmbe dhe ti enët hiq i mbush bijë, se s'kemi as pikë.

MERUSHE

Mirë mëmë.

SAIDE

Të mar dhe unë enët pa të vinj. Merushe; piqemi në krua.

Merusheja mer më të djathtë, dhe Saideja më të mëngjër, venë nëpër kasollet të marrin enët; pastaj dalen dhe venë në krua; enët i vënë të mbushen dhe vetë pinë mi nga një gur e kuvëndojnë.

PËRFLIM IV.

VAHIDE, vetëm.

Si kur e kanë për ujë; duan të kuvëndojnë me njëra jatrën, vallë ta dish për se kuvëndojnë? si kur të pshihem gjëkunt e t'i dëgjonj! Jo, jo! s'ma do shpirti; ç'më duhet mua t'u dëgjonj fjalët'e tÿre! kuvend'i dy vajzave çdo të jetë? gjithë për dashuri; ç'të duan le të kuvëndojnë; zëmër'e të riut plot dashuri është; pem'e të ritë dashurija është. Të rit'e njeriut, se i shkon me dashuri, pa i vjen keq kur e kujton atë kohë. Dhe dashurija s'është gjë e ligë; vetëm sos, që të jetë me nder. (Duke vështruar vajzat që rrinë në krua). Vështro! sa me ëmbëlsirë kuvëndojnë! E . . . jet'e njeriut kjo koh' është . . . dhe unë kur qesh'e re një herë, kshtu kisha një shoqe të dashurë; i ndrittë shpirti atjë ku ka rënë! ku jan'ato ditët'e para që shkonim të dyja bashkë! e kisha shoqe, si për gas, dhe për helm! me të hapnim gjithë plagët e zëmërsë; Kuvëndonim gjithë fjalët e shpirtit! E . . . është për të qarë ajo kohë! po ëndrat ç'u bënë? . . . Tani pse s'shoh no një ëndër fare! Ah! pleqërija është si nata, si thatim'i dimërit! po të rit'është si mëngjezi, si lul'e verësë! Ah! ku është ajo kohë! (Bijë ndë mejtim).

Vashat rërmbajnë enët dhe kthehen nëpër kasollet.
Për një herë duket Zyberi.

PËRFLIM V.

ZYBER

Grua! ç'më ep diç të të them?

VAHIDE

Për të mirë qoftë; ç'u bé?

ZYBER

Do të të thëm një gjë të mirë; shumë të mirë! Sa do të gëzohesh!

VAHIDE

E di se ç'do të më thuash ô zot; ja no një dele ka pjellë . . . ja se

ZYBER

Jo, jo; s'munt ta gjëç.

VAHIDE

Edhé në mos qoftë kshtu, prapë no një tjetër e këtillë është. M'e mirë se ajo që di unë nuk' është a?

ZYBER

Çë? ke dhe ti gjë për të thënë? munt të dish dhe ti até që di unë Të tha gjë vajza.

VAHIDE

Ku e di vajza se ç'bënj unë. Kjo është një gjë shumë e mbarë për neve!

ZYBER

Sa do që të jetë; m'e mbarë se imëja

s'bëhet! A dëgjon ti? Kjo është një fatbardhësi për neve! Po pa marë sihariqsin mos pandeh se ta them.

VAHIDE

Për neve fatbardhësi? ç'munt të jëtë? a mos ke gjetur no një qyp me florinj?

ZYBER

Ç' thua dhe ti të paça mëndjen! fatbardhësi e njeriut vetëm me florinj është e di ti a? si të qe kshtu, gjithë të pasurit duhej të quheshin fatbardhë; po ne i shohim se atá janë mâ fatkeq se neve.

VAHIDE

Lëmë se do ta them unë më parë.

ZYBER

E hé, thuaje të shohim.

Nxjer duhan nga qeseja që ka lidhur me bres dhe mbush çibuknë, pastaj i vë eshkën dhe zë të pijë.

VAHIDE

Mirë; pô sihariqsin?

ZYBER

Ç'kërkon ti?

VAHIDE

Një mish të pjekur në hell.

ZYBER

Mirë; në dashtë Merusheja, sa i do ajo shqerrat, ku le të theret no një!

VAHIDE

Ti di; në daç blije së jashtësmi.

ZYBER

E, mirë; folë.

VAHIDE

Na kërkajnë vajzën!

ZYBER

Neve s'kemi no një vajzë për të dhënë;
ajo u bë nuseja jonë.

VAHIDE

Ç' thua kshtu? unë s'e ditkam këtë gjë.

ZYBER

Edhe unë këtë desha të të thoshe; po ti
s'më le që, ç'të të bënjl!

VAHIDE

Thuaje shpejt qysh u bë?

ZYBER

Jo; sose ti një herë, pa ta them unë.

VAHIDE

E jâ, ta thashë; vajzën na e kërkajnë, pô...

ZYBER, i pret fjalën.

Kûsh?

VAHIDE

Nga një shtëpi e mirë në Borsh. . . .

ZYBER, me zemërim i pret fjalën.

Në Borsh?! Mos e dhëntë Zoti!

VAHIDE

Pse?

ZYBER

E pa sosë të shohim.

VAHIDE

Për Selfon, të bir' e Fetah Borshit. . . .

ZYBER

Cili do le të jetë, po q' është nga Borshi?..

VAHIDE

Ç' kanë Borshasit ô burë? të gjithë njerës të mirë, trima janë.

ZYBER

Ashtu vërtet; po ç' më duhet trimëri e atyre mua? unë herën' e parë kërkonj prëhjen e vajzës pastaj u-pyes trimërinë. A e di ti që këta Borshasit më s' të kanë as punë, as no një mjeshtëri fare. Këta kur-do-herë rrinë me armë ndër duar; presin të hapet no një luftë pa të sulen. Kur të shohç nesër a pas-nesër hapet no një luftë, pa ngrihet dhe dhëndri e vete të lëftonjë mun n' anët të gjithësisë! pastaj ç' bën? e mjera vajzë mbetet vetëm i heq mall' e burrit; pa në ju vraftë dhe i shoqi, ahernaj nxihet; mbetet e ve për jetë! Pa lé, këta kanë zakon që s' i nxierin as jashtë. Qysh të duken, të mira janë këto?

VAHIDE.

Ah! mirë thua këtë e ke të drejtë.

ZYBER.

Pa më pyet mua një herë për t'an'e Sel-fos! Ka pes-mbë-dhet vjet që ka dalë jashtë shtë-pisë dhe nuk është ndjerë gjekunt fare! i gjallë a i vdekur është s' munt ta dijë njeri! e zeza e shoreja pas tri vjet si iku buri hyri në dhet; nga mall' i tija shkoj për jëtë e mjera!

VAHIDE.

Ashtu i qe thën' atí... pó i 'biri është pranë Demir Beut.

ZYBER.

E di; pas Demir Beut është; ri e shtrihet tër ditën pa punë; ha bukën' e të tjerëvet që kanë fituar me djersët të ballit! Ke dëgjuar ti të jetë dhënë vajzë në Borsh nga pshati ynë? Atá ne-ve na quajnë barinj, bujkër; s' na kanë në radhë të tyre, dhe neve ata i dimë se ç' të mërzitur janë pa s' i quajmë për njerës!... Vajzën t' ime ta ap ndë Borsh é... mos e dhëntë Perëndija...

VAHIDE.

Mirë, po ay e paskish parë vajzën dhe e pëlqeu.

ZYBER, me zëmërim.

E di të mallëkuarin; për dit' i hirohet vajzës në mal..

VAHIDE

Ah! i pa udhi.

ZYBER.

Pa lé; kuxon e heq dhe valle me shokët' e ti përpara saj!... S' desh Perëndija të më nxirte atje, pa më shihte se ç' i bënj... E ndenje pa shpirt mbër dhe a po jo!...

VAHIDE.

Ah! pastaj ç' i bënej nder' i vajzës! Kam frikë se dhe vajza për té...

ZYBER.

Jo, vajza hiqet nga ay; s' do ta shohë kurë me sy! Ajo e ka synë gjetkë.

VAHIDE, me rëmbim.

A! në kush?

ZYBER

Ne i shoqi. Se ay i quhet bur' i saj tani.

VAHIDE.

Pa pyetur dhe mua... është punë që bëhet kjo?.... pa më thuaj cili është ay?...

ZYBER.

Rexhepi.

VAHIDE, për një herë e hump.

Cili Rexhep?

ZYBER.

Rexhepi ynë, s' e di?

VAHIDE.

Ti më ngjan se prishe mëndjen ô 'burë?
Rexhepnë e ka vëlla ajo.

ZYBER.

Jo! zonjë; gjer më dije e kish kushri, pô
paskëtaj do ta ketë burë.

VAHIDE.

Kjo s' është punë që bëhet; unë s' dua!

ZYBER.

Në do t' i qash që të dy! këta aq' e duan
njeri jatin, sa veç vdekja i ndan! t' ishe atjë sot,
pa i shihnje si ishin përçafuarë të dy e qanin me
ngashërim; trembëshin mos i largojmë ne nga
martesja. Më këputnë shpirtin; pa s' m' u durua!
Për një herë u-derdhç' e i pushtova dhe u dhashë
fjalë se do t' i martonj ne njeri jatri. Unë fjalën
s' munt ta kthenj, pa ti si të duash bëj!

VAHIDE.

Kur qënka kshu, ç' munt të them unë?...
vetëm kam frikë që thonë se s' është mirë të
bëhen punëra të tilla në mest t' afërisë, i ndritë
shpirti s' ime nunële, kur vdiq la fjalë që të mos
marim e të mos apim në mest t' afërisë.

ZYBER.

Tani kjo kshu le të bëhet; pa fjalën' e asaj
e ruaj për tjetër herë.

VAHIDE

Ta dish ti ç'qe ngaj' e kësaj fjalë që ka lënë ime núnëlë!...

ZYBER.

E... ç'qe?

VAHIDE.

Të thash' a! s' është mirë! Perëndija na ruajtë, ajo kish marë djalën' e së emtësë!... Motr' e parë q'u martua, u shuan gjashtë shpirt nga afëri e saj, e nga e burit!... Gjashtë shpirt këta:... p' andaj kurdo-herë thosh: „s' është e mirë martesja në mes t' afërisë!“ Kish frik' e mjera, pa e la këtë fjalë! se i kish ardhur mi krye së zezës! sa do të bëjmë mirë si kur t' a mbajmë dhe neve!

ZYBER.

S' janë gjê ato që thua ti, unë s' besonj gjërra t' atilla, ç' ka këtu që të mos jetë mirë?

VAHIDE.

Kshu s' besoni gjê, ju burat! unë kam frikë, se m' u këput dhe peri që tirnje, një tok herë sot!

ZYBER. duke qeshur.

Ha! ha! ha! daçi Perëndinë mos u vini vesh gjërravet të tilla, që s' ja mer as mëndj' e njeriut! sa lark është martesj' e vajzës me penë tënt?!

VAHIDE.

S' di qysh të të them mor burë; Martesja q' është bërë në mest t' afërisë kur-do-herë s' ka dal' e mbarë! Vërtet; këta s' janë dhe aqë t' afërtë, po janë ritur si vëllezër të dy.

ZYBER.

Ç' të duhet ty? neve na i jep dhe feja.

VAHIDE.

Unë jam grua, s' m' i-mer mëndja këtë; vetëm zakon' e vëndit vështonj unë.

ZYBER.

Pakë njerës ka që kanë marë kushërinjtë në vënt tënë?

VAHIDE.

Shumë ka; po kush ka parë të mirë?

ZYBER.

Janë fjal' ató, s' i dëgjonj unë. Tani leri këtë, vajzën t' ja apim Rexhepit, të mos i ndajmë se duhen shumë me njeri jatin; n' u-bëftë kshu do të na mbetet dhe vajza brenda; që kjo është një gjë fort e mbarë për neve; pa në mos u-bëftë kshu, vajzën e kemi për të nxjerë jashtë; dhe Rexhepit do t' i marim një nuse që s' e njohim dhe vetijat s' ja dimë fare; ahernaj kam frikë se nukë bëhet mirë për neve; pa n' u-bëftë kshu si them unë, do të jemi fatbardhë kur-do-herë.

VAHIDE.

Kjo është e drejtë, pó nuk besonj të duhen kshu si thua; duhen po si vëllezër.

ZYBER

Nuk mer vesh ti? unë të them i dëgjova me veshët' e mi; këta duhen tjetër lloje, aqë sa qanin qëpari!

VAHIDE.

Të drejtën, s' pritnja të tillë punë nga imme bijë! sa dukej e urta...

ZYBER. i pret fjalën.

Qysh no një faj bëri, e pandeh ti a?... Unë e kam për gas këtë punë; vetëm kam frikë mos doj' até Selfon si thua tî, pa s' trëmben nga gjë tjetër. Tani t' i thres të dy, të të puthin dorën, dhe ti u-roji; nukë bën?

VAHIDE

Ah! Merushen dhe Rexhepnë q' i pushtonje si motër e vëlla; tani t' i shoh bur' e grua!

ZYBER

E... ç' u-bë? vajza si ish përpara, prapë jona do të jetë! dhe Rexhepi do bëhet dhëndër, që prapë djali yt quhet.

VAHIDE

S' di qysh të them?... se pse s' ma do zëmëra këtë punë.

ZYBER

A! dhe ti! Ieri këtë. (Për një here Rexhepi duket dhe Merusheja del prej kasolles). Ja; po vinë.

PËRFLIM VI.

ZYBER, VAHIDE, REXHEP, MERUSHE.

ZYBER

Ejani bij, ejani! (i zë të dy prej dore dhe i sjell përpara së shoqes) puthini dorën mëmës, se do t' u u-ronjë.

Rexhepi me Merushen i qasen Vahidesë.

VAHIDE, me vethe.

Ah! ô Perëndi! ç' është kjo trazimë që ndjenj në zëmërë!

Rexhepi me Merushen e vështojnë në sÿ të mejtuar.

ZYBER, me zëmërim.

Vahidé! pse ngrive kshu? pa vështo: po i helmon t' ët bij!

Vahideja i puth të dÿ dhe kthehet m' anë tjetër e fshin lottë.

Mblith vethen Vahidé! ç' është kshu! Yh! yh! turp që je grua malësori! do të martosh t' ët bijë dhe qan e

VAHIDE

A! dhe ti! ja s' qanj.

MERUSHE, i qaset s' ëmësë.

Mëmëzë.

E ëma puth të bijën.

ZYBER.

A e di ti grua? këtó dit kemi dasmë!

VAHIDE.

Kush na nxiton kaqë?

ZYBER.

Këta tani u-vluan, s' munt të rinë të pa martuar më një shtëpi.

VAHIDE.

Rexhepn' e dërgojmë në shtëpit të s' emtësë.

ZYBER.

Jo, jo; s' e-nxjer djalën nga shtëpija unë; që nesër s' ka; do zënë dasma.

VAHIDE.

Që nesër?

ZYBER.

Ashtu po; unë sot mbrëmanet nisem për në Tepelenë; vete i mar të gjitha ç' na duhen, dhe ti vështu punët e këtushme. Epu zë miqet ftoji të gjithë!

VAHIDE.

Mirë; pô pse të shkosh natën? nesër në mëngjes nishesh; s' bën?

ZYBER.

Jo; se nesër duhet të jem këtu unë. Mbrëmë vete me hënzë, dhe nesër më drekë kthenem.

VAHIDE.

E... mirë; pô a e di se ç' duhen marrë?

ZYBER

Ku do t' i di unë? këto janë punët' e gravet, juve i dini; vemi brënda m' i thua një-nga një të gjitha ç' duhen marrë.

VAHIDE.

Mirë, të vemi.

Të dy ryjnë në kasollet

PAMJ' E TRETË

Tepelenë në kontakt të Demir Beut një sallë; – përpara sallës një derë. Më të mëngjër një minder. Ca pushka, kobure, palla dhe armë të tjera varur në për perona. – Selfua dhe shtat' a tetë shokët e ti kanë ndënjur mbër-dhe e po fshijnë armët. Një thëllënxë ndë kulvi është varur më nj' anë.

PËRFLIM`I PARË

SELFO, XHAKO, RAPO, SULÇE, ARSLAN, EVRENOS.

SULÇE, ngre pushkën përpjetë, dhe duke vështuar.

Ha! bre Xhezair!... një zet vjet u bënë q' e kish sjellë i ndjyeri im' atë nga Garp Tarabullusi.

ARSLAN.

Qysh! ka bërë në Tarabullus yt' atë?

SULÇE.

Pô; bëri ca kohë në Tarabullus; si erdhi s' andejmi vajti Tunë në luftë të Ruisë; atje râ dëshmimëtar!

EVRENOS.

Vërtet; në Tarabullus; vanë tok me t'im atë. I mjeri atë, atje më mbet!...

ARSLLAN

Zoti e ndjeftë! vdekjen përpara e kemi! të gjithë do të vdesim! Pô; vdekja që ngjan për nder të mëmëdheut është më e mirë se të gjitha! të drejtën; unë i kam zili fatit átërvet t'anë! kockat e atí t'ëndit në shkretëtirat të Tarabullusit! Të atí t'imit në për malet të Qyrdistanit! (duke rrëfyer Sulçen) dhe kockat e t'et këti mb'anë lumit Tunës i kanë mbetur! sa mirë! kur është gjall njeriu i shërben mëmëdheut, dhe si vdes kockat e tî në kufit të mëmëdheut i mbeten! — si kur do të jetë mburonjës — për jetë!...

SELFO, i hidhëruar.

Vërtet; ju jini fatbardhë, se: e dini që átërit t'uaj dhanë shpirt për nder të mëmëdhut, e dini se kockat e tyre u kanë mbetur në kufit të mëmëdheut, dhe kshu e kini fjetur méndjen, u ka gjetur prëhje spirti! po unë....?

SULÇE

Vërtet; dhe yt' átë bashkë me t'anët kish vatur në Tarabullus. I ndjyeri Fetah!...

SELFO, i çuditur.

I ndjyeri?

SULÇE.

Qysh; nukë mbet atje a!...

SELFO.

Edhé më s' dihet; në Tarabullus mbet a?... më tjetër vënt vajti a?... më t'ardhur në dett

u mbyt a? ... ron, a i vdekur është, më s' e di njeri! Në është se vdiq për nder të mëmëdheut; a se i erdhi nga Perëndija s'ka gjë... Po n' e ka vrarë no një armik, nga kush ta kërkonj gjaknë?...

ARSLLAN.

Mos ndill të këtilla! Yt' atë është gjall, do Zoti e kthehet për së shpejti!

SELFO.

Këtë s' ma mer mëndja; pô do Zoti e ka vdekur me nder!...

ARSLLAN

Ah!

SELFO

Një zet vjet u bënë që ka dalë; të jetë gjall pa të mos sjellë ndër mënt lott' e s' émësë tetë-dhet vjeçe?...

XHAKO.

Munt që të ketë no një gjë, pa s' vjen më shtëpi!

SELFO

Vetëm një gjë munt të jetë; n' është martuar gjëkunt...

ARSLLAN, me forcë i pret fjalën.

A! Jo, jo; unë e njoh mirë t'ët atë. Ay është burë, njeri i nderçim pa shok në jetë! Ay s' e bën kurë këtë që thua ti!

SELFO

Pô; ka vdekur!

ARSLLAN

Në është i vdekur. Zoti e ndjeftë! në është i gjallë do Perëndija e vjen për së shpejti! tjtër ç' të themi.

Të gjithë qetohen. Ca lënë armët, ca vendosin koburet në për silahe.

RAPO.

Oh! m' u-këput krahu së fshiri këtë të flamosur pushkë! edhe më s' i dolli xgjura! S' paçë parë të tillë pushkë të praptë!... katër' a pesë vjet m' u-bënë q' e përdor, nuk' e mbanj mënt të kem shtënë mirë no një herë; për veç se një herë tek e trazonje m' u xbras, pa hoqa dy muaj plot, nga këmba!

XHAKO.

Kur është ashtu, qysh i vë besë or vëlla? sos; mjaft e fshive.

Talhaj epet mbë derë.

PËRFLIM II.

Të parët dhe TALHAJ

ARSLLAN.

Eja or Zot; të shohim ç' na ke?

TALHA.

S' ka gjë, ju ç' bëni shokë?

XHAKO.

Ja dhe né po meremi me armët; ç' të bëjmë?

TALHA.

Ah! Burat si juve duhej të ndodheshin në Mal-të-Zi tani; po...

RAPO.

Për Zon'e vërtetë të kemi lejë nga Beu, që taní nisemi! ç' thua ti Selfo?

SELFO, me vethe.

Nuk'e apin! qënka zënë! do ta marë tja-tri!... Ah! unë ta unj vethen gjer më një vajzë bariu, pa dhe até të mos munt ta mar!?...

TALHA.

Selfo! ç' e ké këtë mejtim, or djalë?

SELFO.

As më lerë; ashtu dashç Perëndinë.

EVRENOS.

Qëpari u-bë fjalë për t'anë, pa...

RAPO.

Ha! S' është nga ajo. Arsllan! e sjell ndër mënt të djeshmen?

ARSLLAN, Selfosë.

Hë, vërtetë!... dije sikur i kishe dërguar njeri t'ët; ç' përgjigje more?

SELFO.

As më lini daçi Perëndinë! Juve kërkoni të qesëndisni me mua!

ARSLLAN.

Jo moré ; me të vërtet të thotë ; folë mos
u bëj foshnjë.

TALHA.

Ç' është ? Ç' u bë ?

EVRENOS.

Këta kanë një gjë, po...

SELFO.

Ç' përgjigje do të mar, nuk' e apin ! E pas-
kan vluar gjetkë !

EVRENOS.

A, u muar vesh.

TALHA, i habitur.

Ç' thoni ?

ARSLLAN.

S' e di ti a ? ...

TALHA.

Ç' u bë ?

ARSLLAN.

Selfua i është goditur një vajzës bariu !

EVRENOS.

Yh ! për një vajzë bariu !

TALHA.

E ? ...

ARSLLAN.

Dërgoj një grua ja u-kërkoj, po nuk ja dhanë,
se: e paskan vluar gjetkë.

TALHA.

Kjo ish e ditur! vajzën e zënë qysh munt
ta apin?

EVRENOS.

Një vashë bariu e?... ç' thua Rapo! vallë
ç' farë gjë të jetë?

RAPO.

Për Zonë, shum' e bukur! e pashë me syt'
e minj!

EVRENOS.

Hé! qënka mb' udhë puna!

TALHA.

Vallë cili të jet' i vluar' i saj?

SELFO.

Dhe ay një djalë bariu, është kushërir' i saj.

TALHA.

S' është no një pun' e madhe për të ndarë
nga ay?

ARSLLAN.

Vallë, bën t' i themi Beut ta thëresë t' anë,
e t' i thotë për Selfon.

TALHA.

Të dojë Beu bëhet, po...

SELFO.

Jo, jo! S' dua t'i rynjë në vesh të Beut kjo punë! se s' vete dot ta mar vetë un' a?...

ARSLLAN.

Pa thënë Beut?

TALHA.

Jo! pa diturë Beu, është punë që s'bëhet! po të dojë Beu e bint me një herë barinë.

ARSLLAN.

Thuaj-i një herë Beut or Talha!

TALHA.

Fort mirë, i them; po duhet pritur koha, se mos e dhëntë Perëndija e gjenj n' orë të li-ga, pa s'di as unë se ku të vete...

ARSLLAN.

Ajo është puna jote.

XHAKO.

Selfo, i át' i vajzës, s' është ay bariu plak që na rëfeve dije?

SELFO.

Ay, dora vet' është!

XHAKO.

Unë sot e pashë në trek até, tek rynthe më një dyqan për të marë njera jatrën.

TALHA.

Duket, i bëhet gati dasmës.

SELFO, pushkën në dorë dhe ngrihet për një herë.

Kur qenka kshu, pse s' më thoni ?

ARSLLAN, e zë Selfon

Ri, mos u-bëj foshnjë! Tani del Beu dhe i thotë Talhaj. Do Zoti e soset sa është dhe bariu këtu. T' u-bë jotëja, mos e xgjat tani dé!

SULÇE.

Vdiqmë urije ô Talha; êdhë më s' na u-bë buka ?

TALHA.

Është shpejt or vëlla; (nxjer orën e shikon) ku je ti? ora tré s' ka vatur.

RAPO, ngrihet më këmbë me rëmbim.

Vjen Beu!

Të gjithë ngrihen më këmbë, dhe me rëmbim varin armëtë. Demir Beu ryn brënda.

PËRFLIM III.

Të parët, DEMIR BEU, pastaj një kalorës (*)

DEMIR BEU, me të ryrë në derët.

Ç' bëni djem! (nxjer këpucët dhe ri në mindër)
Talha! Një kalorës është jashtë; pa e shih pse ka ardhur, dhe kall-e brënda. (Talhaj del). E... ?
si ja shputë dije; vratë gjé ?

SULÇE.

Vetëm ca shpesa vramë, Bej.

(*) Suvari i Mbretërisë.

DEMIR BEU.

Unë mbrëmë do vete për thëllënxa; dy njerës më duhen. Kush të dojë le të jetë gati. Kalorësi bashkë me Talhanë ryn në derët; ngre dorën përshëndosh Bejnë.) Miserdhe! Qysh je djalë?

KALORËSI.

Të puth dorën Bej!

DEMIR BEU.

Nga-ha na vjen kshu?

KALORËSI.

Nga Janina vijn, Bej; vete në Berat për të dhënë një letër Zotërisë suaj shkova këtej.

Nxjer një letër nga kuleta dhe ja ep.

DEMIR BEU.

Letër? pa ta shohim vallë, nga kush e kemi! (E mer letrën'e hap dhe vë rë emërin në funt.) Ha! m'a dërgon im bir nga Mal-i-Zi. (si e këndon) Ku është Selfua?

SELFO.

Ç' urdhërove Bej.

DEMIR BEU.

Sihariqsin se vjen yt' atë!

SELFO, fort i gëzuar.

Vjen im' atë! (Vete i bije ndër këmbë Demir Beut.) Ah! s' di qysh t' i lutem Perëndisë për Zotërinë t' uaj. (Demir Beu i bije krahëvet.) Të lutem, nëm le-

je Bej, të vete t' i ap sihariqsin dhe s' émësë!
E gjora plak do të prishet mënç nga gëzimi...
Më ndje Bej; ku qenka?

DEMIR BEU.

Dëgjo të ta këndonj letrën ç' më shkruan
im bir. (zê e këndón). "Me Fetah aganë nga Bor-
shi u poqçë këtû, tani e kam pranë, këtó ditë
do ta dërgonj aty.,"

SELFO.

Ah! ç' fat është ky! Perëndija më të falte
Bej; të paçim sa malet!

DEMIR BEU.

Hé, mos ri, çap i thua j s' émës, të gëzohet
e mjera plakë.

SELFO

Oh, ç' gëzim! sa gas i madh! (derdhet dreq
Beut dhe i puth dorën). Lejën Bej...

DEMIR BEU.

Udh' e-mbarë; shiko të vish shpejt.

SELFO, duke ikur me vethe.

Mirë; po... gjer sa të vet' e të vinj unë,
bariu e marton të bijën. Herën' e parë do mej-
tuar kjo. (i qaset Talhajt) Talha! e harove fjalën që
më dhe?

TALHA.

Jo, jo; mos ki frikë ti, se s' haronj unë;
çap pa si të vish të shohim...

SELFO.

Ç' thua ti? bariu sot a nesër e marton të bijën.

TALHA.

Ku t'a di unë; kur qënka kshu që tani ... pa del e prit jashtë pakë.

DEMIR BEU. Kalorësit.

Mos ri më këmbë djalë; çap tej në të ndarët u-çlodh. Talha, nxiri kafe shpejt; i nxir dhe bukë se mos e ka mar' urija. (Kalorësi ngre dorën i falet Beut dhe dalin bashkë me Talhanë.) Sa u-gëzova që na vjen Fetahu! Ç' thotë Selfua, a u-gëzua?

ARSLLAN.

Ata këtu janë ritur Bej; djemt' e Zotërisë suaj janë.

DEMIR BEU.

E di Perëndija, si djem i kam.

ARSLLAN.

Perëndija të shtoftë jetën Bej.

Ryn Talhaj.

DEMIR BEU.

Ç' është Talha? shkoj Selfua?

TALHA.

Kërkon të të lutet dhe për një gjë Zotërisë sate, po s'kuxon të thotë vetë; më vuri mua pó dhe unë s'kuxonj Bej!

DEMIR BEU.

Ha! ha! ha! ç'farë gjë qënka kjo?

TALHA.

Për Zotërinë t' uaj s' është gjë fare; po për atë është fort e madhe Bej.

DEMIR BEU.

E... folë të shom.

TALHA.

Qëpari Selfon e gëzove shumë Bej, u-lint përsëri në jetë! po ka një hidhërim në zëmër, që j'a mbulon të gjitha! Vërtet; sot átën e gjetti, po nxjer një gjë tjetër nga duart q' e do më shumë se t' anë.

DEMIR BEU.

Ç' kërkon të thuash? nuk të kuptohet!

TALHA.

Selfua kërkon të marrë një vajzë bariu nga Progonati Bej.

DEMIR BEU.

E?..

TALHA.

Dërgoj njeri e kërkoi nga i ati...

DEMIR BEU.

S' bëri mirë; i ati t'i sot është në radhët tjetër! Ushuan vajzat e shokëvet të ti, që t' unjet gjer më një vajzë bariu?

TALHA.

Atë vajzë e desh shumë Bej; aqë sa kur i kujtonet s' i mban dot lottë.

DEMIR BEU.

E... ay di, le t' a marë; no një pun' e madhe qënka dhe kjo a?

TALHA.

Nuk' e ep bariu Bej; e ka vluar gjetkë në i kushërir' i saj! ep urdhër t' i bëhet një gjë Bej, se është hidhëruar shumë i varfëri; sa dhe ardhj' e t' et s' i ryn në sy.

DEMIR BEU.

E... ç' t' i bëjmë?

TALHA.

Ç' të urdhëronç Zotërote e nukë bënet Bej! në dor' e ke; ep urdhër të vinjë bariu dhe foli për të bijën t' ja apë Selfos; çdo të jetë; një cop barí jësht' ay; s' ta bën më dysh fjalën e Zotërisë sate.

DEMIR BEU.

Mirë; le të vejë një në Progonat t' a thëresë barinë.

XHAKO.

Bariu është këtu, Bej; sot e pashë në pazar.

DEMIR BEU.

Kur qënka këtú hiq e thire të vinjë.

XHAKO.

Mi krye sipër Bej.

DEL.

DEMIR BEU.

Telha! pa më thire Selfon.

TELHA.

T'a thres Bej.

Del. Pastaj ryjnë me Selfon.

DEMIR BEU.

Selfo.

SELFO.

Lepe.

DEMIR BEU.

Vërtet dashke një vajzë bariu ti? [Selfua i turpëruar unj kokën dhe s'përgjigjet.] Pse s'përgjigjesh?

SELFO.

Lepe.

DEMIR BEU.

Pa vështoj; unë dërgova të më thëresin bariinë; do t'i flas të t'a apë t'ij të bijën.

SELFO, me rëmbim.

Ah!

DEMIR BEU.

Po sa pa thënë atij, dua të të flas ty të heqësh dorë nga kjo dashuri.

SELFO, me rëmbim.

Ah! [me vethe] Të heq dorë?

DEMIR BEU.

Fëmija e juaj është nga të parët e Borshit, s'është e udhës për ty të març një vajzë bariu; nesër a pas nesër vjen dhe yt' atë, pa s'i vjen mirë nga këto që bën ti! dhe mua më vënt të t' yt' eti më ké. Pa shih sa i dua njerzit që na janë ritur me shtëpit t' éné, .. e di Perëndia s' i ndanj nga djemt' e minj fare.

ASLLAN.

Të paçim sa malet; oxhaku la e më la Bej!

DEMIR BEU.

Rapo! mbushm' até çibuknë. (Rapua del.) Kshu djalë. Po ti them unë bariut ta jep të bijën; kjo s'është nonjë pun' e rënde; pô në artht' yt' atë, ta dish që do të mbetet si i zëmëruarë nga unë.

SELFO.

Ç' të bënj Bej? ...

DEMIR BEU.

Do hequr dorë nga ajo vajzë; ja se ku të them: Ti hiq dorë nga ajo, pa unë të gjenj një shoqen ténde më të mirë dhe të vlonj; po hiq dorë nga ajo. (Rapua me një dorë çibukn' é gjatë, dhe me tjatrën mban një tavë të verdhë të vogël; Hyn mbrenda dhe ja ep Beut në dorë çibuknë, tavën e ve në simsit dhe hiqet prapa) Ashtu bëj djalë më paç uratën, ashtu. Ti Rapo nxito arë e këthe Xhakon të mos i thresë bariut; më s' duhet të vinjë.

Selfua nxjer shaminë nga silaja pshin sytë dhe del jashtë i hidhëruar.

RAPO.

Ja; shkova Bej.

Tek vete të dalë, Arslani i bën me sy të qëndroj dhe i qaset Demir Beut.

ARSLLAN.

Të puth dor' e këmbë Bej. Ep urdhër t' i bëhet gjë të mjerit, sé duke qarë i helmuar do-lli! çdo të jetë! pse të marë ky një vajzë bariu dhe do të bjerë nga nderi fëmij' e tij?

DEMIR BEU.

Duke qarë dolli a?... (Rapos) Pa m'a thirë (Rapua del) Yh! i marosuri! (Selfua me Rapon ryjnë) po qan è?... të lumtë! Shqiptar! Lap, burrë Kurveleshi do të jesh, pa të qash për një vajzë! ... Pse të mos bësh ku di ti se çka në botë; s' i ke parë ti plumbat që shkojnë si rê mi kryet të njeriut! unë s' bëra mirë; t' y duej të të kishë dërguar bashkë me t' im bir në Mal-të-Zi; pa të shinje një herë se ç' është trimërija! po ç' të të bënj tani; s' e mblodha dot më parë.

SELFO.

Bej! unë frikanac njeri i poshtërmë, nuk jam! Vërtet, në shumë luftra s' jam ndodhurë; pô natyra ma rëfen, se trimërinë, e kam vetiu! as plumbit s' i trembem! as nga gjë tjetër s' kam frikë! krahët kurë s' i këthenj! vetëm dashuri e zemrës më posht! s' e duronj dot.

Asllanit i vjen mirë nga fjalët e Selfos dhe e vështon me sy të mirë.

DEMIR BEU.

A! jo! jo! asaj s' i thonë trimëri! për të mundur armiknë, nuk duhet vetëm dëshir' e zemrës; pô, duan hedhur prapa krahve të gjitha. Gjumë, prehje, të grënë, të pirë, të gjitha duan lënë. Atë, mëmë, afëri, miqësi, dashuri, të gjitha duan haruarë; vetëm dëshir'-e të mundurit do ruajtur. Ja; kësaj i thonë trimëri! një njeri si ti, që s' durón dot dashurin' e një vajzës bariu, ku munt ta lërë më nj' anë gjallërin' e ti!

SELFO.

Bej! unë gjallërinë s' e dua; pô, dashurin' e zemërës s' e shuanj dot! sa t' i fal dashurinë gjalljes; i fal gjalljen dashurisë.

Me zëmërim nxjer koburen dhe hidhet jashtë.

DEMIR BEU, me rëmbim.

Arslan!

ARSLLAN, me zëmërim e zë Selfon.

Djal' i marë!

I mer koburen, Selfua mbetet i turpëruar.

DEMIR BEU.

Or ç' bën kshu tí? u çmënde a?...

ARSLLAN, me gadalë, Selfosë.

S' ke turp; përpara Beut të bësh kshu? bëre një faj të madh! shko i bjerë ndër këmbë Beut të të falnjë fajne.

SELFO.

Mirë, po...

ARSLLAN.

Mos ki keq ti; se dërgoj ta thresë barinë.
Do të bëhet jotja.

SELFO.

Ah! a të besonj?

ARSLLAN.

Pa dyshim.

Selfua vete i bije ndër këmbë Beut.

DEMIR BEU, duke qeshur.

Kaq' e dashke vajzën e bariut ti or â?...
Mos ki keq, se unë i flas bariut të ta apë ty
të bijënë. Ja se ku t' ap fjalë; flij-e mëndjen tani!

Për një herë ryjnë Xhakua me Zyberë brënda. Zyberë
ri me një dorë përshëndosh Bejnë, dhe në dorët tjetër ka ca
shami të kuqe, një palë këpucë dhe ca gjëra të tjera që-
kish blerë.

PËRFLIM IV.

Të parët, dhe ZYBERI

DEMIR BEU.

O! mir se erdhe. Qysh je?

ZYBER.

Mirë jam, ti si je?...

DEMIR BEU.

Dhënte qysh i kini sivjet?

ZYBER

Desh Perëndija mirë janë!

DEMIR BEU.

Unë ty të thira për një punë.

ZYBER

Gjer më sot s' e di të kem ardhur tjetër herë në këtë konak, s' ja u kam pirë kafënë; këtë ditë martonj t' ime bijë, pa arçë në pazar të mar njera jatrën për dasmë (i rrëfen ato që ka në dorë) tek prinje vjeftën' e ca plaçkave, erdhi një njeri e më tha: "të kërkon Demir Beu,, Demir Beu s' ka no një punë, me mua, pò me qënë q' është' i par' i vëndit, duhet vatur thashë, dhe u-ngriç' e arçë... Ti je Demir Beu?

DEMIR BEU, me qesëndi.

Si urdhëron, unë jam. Ke gjë tjetër për të pyetur?

ZYBER

S' kam gjë për të pyetur unë; tÿ të pres çdo të më thuash?

DEMIR BEU.

Dua të bënj një krushqi me ty.

ZYBERI, i mahnitur.

Krushqi?... Ti, me mua? çdo të thotë kjo! Ti je një Beu i vëndit. Unë një copë bariu i dhënet... dhe...

DEMIR BEU, i pret fjalën

Ç' ka të bënjë? un' e mora vesh; ti qënke njeri i mirë.

ZYBER

Mirë, po...

DEMIR BEU, i pret fjalën dhe i rrëfen Selfon.

E sheh këtë? është' i bir' i Fetah Borshit. E kam si djalë; këtu ështëë ritur...

ZYBER, duke veshtuar Selfon me sy të lik, pret fjalën e Demir Beut

Hé! E kam parë; kur-do-herë vjen për gjah në për malet t' anë. Dhe të lutem tepër t' i flaç, së një ditëzaj gjesh më shënoj një qen të dhet-vjeçë!

DEMIR BEU

Mirë, mirë; edhe një herë s' e bën po si të thashë një krushqi dua të bëjmë...

ZYBERI i pret fjalën.

Qysh mund të bëhet krushqija Bej? Unë s' kam as vajzë, as djalë për të martuar.

DEMIR BEU

Mos gënjë, më thanë mua; paske një vajzë ti.

ZYBER

Të thasë Bej, s' kam vajzë për të martuarë.

DEMIR BEU.

Qysh s' ke? ç' kërkon të thuash? dije ta panë t' ët bijë.

ZYBER.

Vërtet! gjer më dije e kishe; po sot s' e kam, se dije e vlova; dhe sot a nesër do ta martonj, (i rëfen ató që ka më dorë) P' andaj arçë.

DEMIR BEU

Vajzën nuk do ta apç atje ku e ke zënë;
do ta marrë Selfua t'ët bijë.

ZYBER, shumë i zëmëruar.

Kjo ç'farë fjalë?

DEMIR BEU

Selfua e desh t'ët bijë, dhe kërkon ta marrë.

ZYBER

Ime bijë nuk' e do Selfon do të vluarin e saj.

DEMIR BEU

Pa u-mejtó pakë, Selfua është' i bir' i Fatah Borshit.

ZYBER

Kush të doj le të jëtë, ç' më duhet mua!

DEMIR BEU

Fëmij' e Fatahut është' e ndjerë në Borsh,
dhe ky ështëë ritur pranë meje; e kam si djalë;
dhe vetë, e faltë Zoti, ështëë burë... A e sheh!
jot bije s' ështëë në radhët të Selfos, po ç' t' i bësh.

ZYBER, me qesëndí.

Ashtu është' a!... edhe un' até them. Nuk'
ështëë në radhë të Selfos; s' munt ta marrë; sos!

DEMIR BEU, i pret fjalën.

Selfua aq' e ka dashur t'ët bijë, sa as
nder' e fëmijës së ti mejton, as fjalët e mija
m' i dëgjon. Si do që të jëtë t'ët bijë kërkon

të marë; p' andaj të thira: me urdhërit të Pe-
rëndisë vajzën do t'ja apç Selfosë.

ZYBER

Unë të thashë Bej! sa herë të të them.
Vajzën e vëllova, tjetër bijë s' kam për të martuar;
kaqë sos.

DEMIR BEU

E muarmë vesh tëndën; tani dëgjona dhe
neve ç' themi! vajzën nuk do ta apç gjetkë;
edhe n' e ké vllar ndaje; do t'ja apç Selfos.
Kaqë të them.

ZYBER, me zëmërim.

Më ndjë Bej! më ke për të thënë gjë? pse
më thirë mua? S' ish e drejta të më thërinje;
dhe unë s' jam aqë fatqeq sa të vinj në këm-
bët t' ende...

DEMIR BEU

Do t'ja apç të them!

ZYBER

Nuk do t'a jap të them! Të lutem këtë
fjalë mos ma thuaj tjetër herë; se me thyhet
nderi; gjith kush nder' e ka për vethe!

DEMIR BEU

As më thuaj, të gjithë Progonatasit kshu si
ti, kokë treshë; njerës qe s' njohin radhën e
tyre janë? ju s' njihni më të math? pa u-mejto
një herë! Cili je ti? një copë bariu i dhënet!...

ZYBER.

Sot për sot s' kemi no një ndryshim midis tënë!

DEMIR BEU me zëmërim.

S' kam ndryshim? dale pa e sheh ndryshim në ti! unë t'ët bijë....

ZYBER, me zëmërim.

S' ke të drejtë të zënç gojë vajzën t'ime! Pa vështu këtu, Bej! Bej! ju pallate kini, vënt të shumë kini, langonj kini, njerës kini, armë t'ërgjenta, të florinjta kini. Madhëri kini, ç'do gjë kini!... pô neve; një kasole, ca dhën dhe një nder kemi. Juve në mos u vjen keq, ejani; kasollet t' i gremisni, dhëntë t' i merni! njeri nukë nxjer zë; pô mos pandehni se na merni dhe nderë! jo, jo! ne vdesim dhe nderë s' e prishim! ne vetëm për nder, për nder e ruajme shpirtin!

ARSLAN, i qaset Zyberit.

Oré! e kapërxeve ti!..Ku jemi këtu?

DEMIR BEU

Ç' vjeftë ka një njeri si ty bré? Tani ap urdhër ty të mbyll në katua; dhe t'ët bijë dërgonj e siell me pahir, dhe soset imja. Ç' munt të bësh ti?

ZYBER.

Këto një her i bënje; pa tani s' i bën dot! shkoj ajo kohë që di ti! sot gjithkush është i lirë, s'kemi ndryshim fare në mest t'ënë e di ti a po jo?

DEMIR BEU, fort i zëmëruar

Pa shihni një hërë! ka ndënjur e më rrëfen
lirinë, ndryshim' e njerëzisë!... e kujt pa mua;
s' e di se taní i bënj varë! pa ma zini.

Ca nga njerëzit mundohen ta zënë.

ZYBER, heq presën dhe mpron vethen.

Kujt ja mban, le të qaset!...

DEMIR BEU, ngrihet më këmbë.

Lir-e-ni, lir-e-ni! Selfo! Xhako! Rapo! Sulçe!
Evrenos! ju hiqni në Progonat rrëmbeje-e-ni vajzën
dhe e shpini në Borsh, në shtëpit të Selfos.

Rrëmbejnë armët, dhe ikin me rëmbim.

ZYBER.

Zotërinj! n' u ka ardhur vdekja çapni!

DEMIR BEU.

Arsllan Talha! juve mbyll-e-ni në katua këtë!

ZYBER, me presë në dorë.

Mos u-qasni u them, mos u-qasni!

Me presë në dorë, del jashtë derës; dhe ata i bijen pas
me nxitim.

DEMIR BEU, duke ndjekur.

Zir-e-ni mos e lini!...

Del jashtë.

PAMJ' E KATËRTË

Ato të pamjes së dytë.

PËRFLIM I PARË

MERUSHE, SAIDE

MERUSHE, del nga kasolleja dhe me vethe.

Oh! sa jam fatbardhë!... S' di qysh t' ja çpërblenj t' im' éti?... Ç' donje m' u-bé! dëshira m' u-sos...edhé dy ditë mbenë....

SAIDE, del nga kasolleja, duke qeshur i qaset Merushes.

A! këtu qënke ti Merushe? unë vinja të të uronje! ta dish sa jam gëzuar!

MERUSHE, e zë për dore Saidene.

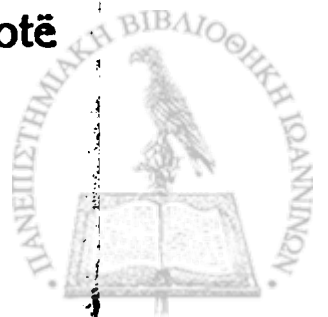
Të paça motër.

SAIDE

Veç nga një gjë kam keq....

MERUSHE, duke qeshur.

Hé! e kupëtova...po mos ki keq motra ime; se vjen një ditë, pa dhe unë kshu dotë gëzohem për ty!

SAIDE.

Jo, s'është për até; kush sjell ndër mënt t' atilla?

MERUSHE

Po përse ke keq?

SAIDE.

Se do të mbetem vetëm, p' andaj.

MERUSHE.

Unë s'vete gjekundi që; prapë këtu jam.

SAIDE.

E di që këtu do të jesh, po më, s' je për mua.

MERUSHE.

Pse?... (me vethe) Hé! më ka zili.

SAIDE.

Se dashurija që gjendet midis dy vajzave, ndryshohet, po të martohen.

MERUSHE.

Hé! thuaj se paskëtaj s' më ke për të dashur!

SAIDE.

Unë? jo; po ti mos nukë duash të piqesh me mua.

MERUSHE.

Ah! Saidé! sot gjithë të mbytura i ke fjalët!... Ç'kërkon të thuash?

SAIDE.

Kështu është zakoni i nusevet, motër. A u-martuan një herë?... mos prit t'i kujtojnë shoqet e para!

MERUSHE.

Pret nga mua, të tillë gjê?...

SAIDE.

Ja ; do të shohim.

MERUSHE.

Do Perëndija, dhe tî martohesh për së shpejti!

SAIDE.

Jo, jo ! se ahernaj ndahemi fare !

MERUSHE.

Pse?... edhe ty yt' átë të martón këtu...
sikur dhe ti...

SAIDE, i pret fjalën.

Ah ! motra ime ! Ti ; t' i lutesh një mijë herë
Perëndisë që ke një átë si ëngjell ; pa vështó,
me të marë vesh dashurinë t' énde me Rexhep-
në, s' u-la në brengë ; për një herë do t' u-mar-
tonjë. Po im' átë, mos e dhëntë Perëndija, si-
kur të më kupëtonjë që dua no një...

Vahideja del nga shtëpia. Merushja me Saiden ziren
dorë për dore dhe hiqen më nj' an' e kuvëndojnë.

PËRFLIM II.

Të parat, dhe VAHIDEJA.

VAHIDE, nuk' i sheh vashat ; pô me vethe.

Çdo gjê në këtë jetë me të mësuar qën-
ka... kur më tha im shoq, se: "Merushen t' ja
apim Rexhepit,, për një herë m' u-erë sytë, dhe

m'erdhi një e dridhturë në trup!... Kjo lesë m'u-duk fort e ftohtë. S'ma desh shpirti fare!... po sot nga e djeshmja, kam shumë ndryshim; u-mësova dhe unë; djemet u hipi dashuri; t'i ndash, i mer më qafë... vetëm që, nga no një prapësi kam frikë! do Perëndija e s'ka no një prapësi në këtë punë!...

SAIDE, i qaset Vahidësë.

Zonja Vahidé; ç' mejtohesh kshu ?

VAHIDE.

A! këtu qënke ti ?

SAIDE.

Si urdhëron; kuvëndojmë me Merushenë.
(nga dalë) Zonja Vahidé, të shoh fort të mejtuar!
ti që marton t'ët bijë, duhet të gëzohesh.

VAHIDE.

Unë e gëzuar jam bijë!... do Perëndija për së shpejti kshu gëzohet dhe jot'émë.

SAIDE, kuqet dhe e turpëruar,

A!... Zonja Vahidé?... ju gjithë... (vete drejt Merushesë, pasdaj kthenet për një herë dhe ndron zënë)
Hë? zonja Vahide, vërtet s'është kshu? Vajzat po të martohen s'e bëjnë vethen të kuvëndojnë me shoqet e para?

VAHIDE.

Jo se s'e bëjnë vethenë bijë; po, një grua e martuar, qysh munt të bënë kuvënt me një

vajzë?... dëshir' e vashavet, është tjatër... e nusevet tjatër! Merusheja, gjer më dije, gjithë qëllimet e saj ty t' i thosh! dhe ti tëndet asaj j'a nëmëronje; pô pas këtaj Merusheja do ketë të tjera dëshira, dhe tëndet s' munt t' i dëgjonjë. Ti, prapë gjen një shogën tënde, dhe kuvëndoni.

SAIDE.

Ah! zonja Vahide! Ti gjith po më nget mua!... fajn' e kam unë që të pyes; pa...

I qaset Merushes dhe zënë kuvëndin.

VAHIDE, vështon përpjetë, dhe me vethe.

A! shkoj koha! buri, buri, édhe s' u-duk... Mirë që ja kishe bërë gatí që më parë pajën e s' ime bijë! Tani vetëm të dasmës na duhen. Një bijë të vetëm kemi! dasma, do t' i bëhet e madhe! gjith' afërija, miqtë, të vinë! të hanë, të pinë! të dëfrejnë! (si mejtohet pakë) Ç' ri unë? édhe, më s' zura gjê me dorë. Kur do t' i shoh gjith këtó punë! (duke vajtur më shtëpi) Saidé bijë!

SAIDE.

Ç' është vallë, prapë?

VAHIDE

Eja më ndih pakë bijë; se kam shumë punëra!

SAIDE.

Si të mos ndih më dasmët të Merushes; pa për ç' kohë jam?

VAHIDE, përpara derës shtëpis; Merushes.

Eja dhe ti bijë! na mbush pak' ujë, se s' kemi as pikë.

Merusheja ri e papërgjigjur.

SAIDE.

Qysh! bën të shërbënjë vajza në dasmët të saja ?...

VAHIDE.

Jo, bijë; ujët vetëm për dasmë duhet a ?...

SAIDE.

Hé! Vërtet; ujët s' është vetëm për dasmë... Eja Merushe! eja!...

Të trija ryjnë brënda në kasollet. Merusheja del për një here, vete për ujë me dy enë nër duar.

PËRFIM III.

MERUSHE, (pasdaj) SELFO, me shokët (pasdaj)

SAIDE, ZYBER.

MERUSHE, me vethe në krua.

Im' atë më s' u-duk; dhe Rexhepi vajti vetëm sot në mal; i mjeri djalë! Kush e di sa i është brengosur shpirti!... kur do të ngryset të vinjë!

Ka ndenjtur me një gur pranë krojt dhe mejtohet. Selfua me shokët e tí, dalin për një herë t'armatosur.

SELFO, shokëvet.

Ja; ajó e téra, dhe fillja vetëm!... Ah! sa u-bë mirë! Juve qëndroni!

Selfua vete drej Merushes, dhe të tjerët me armë nër duar, rinë pas.

MERUSHE, ngre kryet dhe me të parë Selfon.

Ah! prap' ay!... Ah! Perëndi! (me një rëmbim të math ngrihet më kembë). Ah! më kish thënë që do t' i mar shpirtin Rexhepit!... Ah! n' e ka gjetur në mal e ka vvarë! Ah! (Duke nxituar drej Selfos.) Të lutem! folë, folë! thua-më: e vrave Rexhepnë? u-godit Rexhepi?

SELFO, duke zënë prej krahu Merushen.

Shiko këtu; ty të them! dhe një herë emrin e Rexhepit të mos e març në gojë! harroje atë! me mua do të vish!

MERUSHE, me zë të dridhur.

Ah! (thërret) Saide! Saide!

SELFO, i zë gojën.

Mos thirrë!

Qasen shokët e Selfos.

SAIDE, duke dalë nga dera.

E.... ç'ini ju? ç'bëni kshu?... lir-e-ni!
lir-e-ni! vajzën!...

Ngre gurë dhe u bije. Për një here duket Zyberi krye jashtë, me kobure në dore. Me të parë këtë ngjarje, shpejt xhvesh sharkën e hedh mbërdhe, nxiton drej Selfos, për të shpëtuar të bijën. Selfua heq koburen mi Zyberë; Zyberi goditet mi krahuar dhe bije mbërdhe. Merushes i bije zali në krahuarit të Selfos. Saideja thërret sa munt. Selfua e heth më krahë Merushen dhe shkojnë bashkë me shokët. Zyberi ngre kokën dhe xbras koburen; po i vete kot plumbi! Vahideja; del më derë bën një ulërimë dhe nxiton drej Zyberit.

PËRFLIM IV.

VAHIDE, SAIDE, ZYBER, shtritur mbërdhe.

SAIDE,

Vahide!... ku je?

VAHIDE.

Ah! o Perëndi!! ç' është kjo e keqe që na gjet!

SAIDE.

E rrëmbyen Merushen! shkuan!... pesë shpirt!

VAHIDE, më s'i vë re fjalët e Saidesë, po i qaset Zyberit.

Burri im! Zyber! ç' të gjeti? kush të ra?
ku je goditur?

ZYBER, ngre kokën dhe e ze prej dore, Vahidenë.
Me një zë të pakë.

Vahide! Vahide!... unë u-godiçë! po vdes!

VAHIDE.

Ah! t' ardh të keq ô Perëndi!

ZYBER,

T' ime bijë më shpëto, t' ime bijë!

VAHIDE, me një rrëmbim të math si e çmendur
vështron rreth e rrotull.

Vajza, Vajza, ku është ime bijë?

E mahnitur e vështon në sy Sahidenë.

SAIDE.

E rrëmbyen dhe shkuan! pesë shpirt! i
kish rënë zali në krahor të njërit!

VAHIDE, e helmuar kyç duart.

Ah! ime bijë!... burri im! Qyqja unë!

ZYBER.

Vahide; dëgjo! Ay qëni Selfua që na kish:
kërkuarë vajzën, erdhi e rrëmbeu Merushen,
dhe mua më vrau!

VAHIDE.

Të lutem rrëfemë ku je goditur?

ZYBER.

Në krahor... mun në té! Ti mos më
vështo mua, ... s' kam shpëtim unë... T' ime
bijë shpëto... T' ime bijë... se në mbetë vaj-
za në duar t' atyre! në até jetë nga ti e kër-
konj; do të të varem me të dy duart!... Lere
më nj' anë kufomën t' ime! Sa të munç vajzën
të shpëtoç, Rexhepit t' ja apç, mos bëj ndry-
she!... Vajzën më shpëto, vajzën!... Vahi-
dé!... Perëndi!...

Heq nja dy herë dhe var kokën pa shpirt.

VAHIDE

Ah! shoj!... i mbylli sytë!..., Ah! burri
im!... Kërcurja unë!

Zë sytë me dorë dhe qan një cop herë, pasdaj ngre
kryet dhe zë e vajtón:

Vajtim;

Shpirti im ô bur' i vlerë!

Trim për mi trimat' e ndjerë!

Pa shpirt mbërdhe më je nderë!

*M' u nxi jeta m' u-bë sterë!
Ty të shtun' e të godinë!
Edhe vajzën më s' e prinë!
E rrëmbyen edhe shkuan!
Nga syt' e mi ma larguan!
Mos më pandeh se do të qanj!
Gjaknë për sipër s' e mbanj!
Ja pa qarë do të qesh!
Ja po si ti do të vdes!
Ja vajzën do ta shpëtonj!
Ja po si ti do të shkonj!...
Ah! ô buri im!*

Qan.

SAIDEJA, vajton kshu:

Vajtim.

*Im' atë për jetë po fle!
Dy të varfër mi dhë po le!
Ti nesër do t' i martonje!
Gjithë miqtë t' i gëzonje!
Na le prapa e po shkon!
Jétënë po e haron!
Ah! ô Atë!*

VAHIDE, fshin sytë dhe me kuxim të math.

Saidé! pa lëre, lëre vajné! se s' është ajo kohë! vajzën na e rrëmbyen, të nxitojmë t' ja u marim nga duart! m' u-lye vatra me gjak! dhe unë pa shkuar kohë, me gjak do t' ja u-çpërblenj!... do ta kërkonj gjakn' e t' im shoqi! do

t' ja sjell në vënt fjalën' e fundjes së shpirtit!
(duke zënë nga krahët kufomën e Zyberit) Saide! zëre
ta ngrëmë!

SAIDE, qaset tá zërë.

Ah! Vahide! më dridhen duart! nuk' e zë dot!...

VAHIDE.

Zëre të them! s' je vajzë shqipëtari?

Saideja e zë nga këmbët dhe e ngrënë të dyja, e shpien
brënda në kasollet, Saideja atë çast del jashtë derës.

PËRFLIM V.

SAIDE, vetëm.

Ah! i ziu Zyber! të mjerën Merushe! e
muar e shkuan! s' ma mer mëndja të shpëto-
një nga duart' e atyre! pesë shpirt si arinj! vallë
kusarë t' ishin, a ç' të qenë? Ah! e mjera Me-
rushe! e zeza si e vdekur ish nderë në krahor
të njerit!... vallë vdiq! a pô... ah! ç' qe kjo
e keqe!...

Vahideja ngjeshur një silahe, dy kobure dhe jataganë
në bres! Ripn' e pushkës shkuar mi krah. Pallaskat me fi-
shekë ngjeshur mrapa! me një fytyrë trimërije del nga
der' e kasolles.

PËRFLIM VI.

VAHIDE, SAIDE.

VAHIDE.

Burën mâ vranë! vajzën ma rëmbyen! kë-
tu janë dy punëra për të parë; gjaku i t'im

shoqi! shpëtim i vajzës, nga dor' e armikut! këto punë kush do t' i shohë? unë njëri s' kam, dhe Rexhepi, i vogël është... Jo, jo; ky shërbim është imi! këto do t' i bënj me duart' e mija!... Mirë them; kufomën e burit e mbyll brënda edhe unë shkonj. (Kyç derën e shtëpisë). Në munça t' i mar gjakn' e t' im shoqi, vinj bashkë me vajzën e me Rexhepnë, dhe e mbulojmë me këng' e me valle! dhe zin' e burit, dhe dasmën e vajzës, për një herë i bënj!... Jo; po në mos qofsha e zonja; më mirë vdes dhe unë shpëtonj! Përpara se të jem kshu faq' e zezë, vdekja është një mij' herë m' e mirë! një grua që s' mer dot gjakn' e burit, një grua; që lé dritën e syrit në duar t' armikut; a munt të ronjë në këtë jetë? Jo, jo; një mij-herë jô! një grua shqipëtari s' ron dot kshu! punën t' ime do ta shoh vetë!

Niset t' ikënj.

SAIDE, i bije prapa,

Vahide! ç' bën kshu? ku vete?

VAHIDE.

Ç' bënj? punën t' ime! ku vete? të mar gjakn' e burrit; të shpëtonj t' ime bijë!

SAIDE.

Ti; një grua!... Ja u-del dot pesë burrave? si arinj!

VAHIDE.

Gjallëri e këtillë s' më ryn në sy! Le të më vrasin dhe mua të shpëtonj!

SAIDE.

Ç' bën kshu Vahide! është mëkat' e madhe,
pse të vdeç kot!

VAHIDE.

Kôt!

SAIDE.

Ashtu po; munt të derdhç gjak, nga ata
ti? Munt ta shpëtosh Merushen nga duart e
atyre ti?

VAHIDE

Vërtet; ata pesë, unë një! ata burra unë
grua! po! ata janë mundonjës, un' e munduar!
ata pa të drejtë, unë me të drejtë! Perëndija;
kur-do-herë të munduarvet u-ndih!... Saide! Ti
jepi zë Rexhepit! Ja vetë çap, ja njeri i dërgo;
rëfeja ç' na gjeti!

SAIDE.

Unë tani shkonj vetë.

Nxiton.

VAHIDE, veshton dreq kasolles dhe me vethe.

Ah!... ô burri im! Dije më dollë si dragua
nga shtëpia! sot je nderë pa shpirt mbërdhe!
gëzuhu! o shpirt i burrit t'im, gëzohu! se gjak-
në do ta mar me duart e mija. (duke lutur). Pe-
rëndi! Ky shërbim është' i bekuar! punën e kam
fort të rëndë! ndihmë ô Zot i vërtetë!

Shkon.

PAMJ' E PESTË

Një pyll. Për së largu duken majat e malevet. Me të djathtë një udhë, m'anë të mëngjër të sheshit përflimit duket një shkëmb'i vogël; Vahideja e armatosur del nga an'e mëngjër.

PËRFLIM I PARË

VAHIDE, vetëm me vethe.

S'i ariva dot! shkuan në Borsh, në shtëpi të Fetahut. Atje do vatur. Mirë them; të shpëtonj një herë vajzën, pastaj t' i-derdhem ati që më vrau burën. (Niset t' ikinj, pastaj për një herë qëndron duke vështuar përpjetë). Shpejt është; të vete që tani nuk bënj dot gjë; ri këtu një cop' herë sa të zërë të ngrysurit pa të vete; ashtu është më mirë. (Pushkën e pshtet, dhe vete ri ngjat shkëpit). Më së fundi; ç' trëmbeshe, më erdhi në krye. Un'e dinja pa thashë; si kjo punë s' është e mbarë, po ç' ti bënja? S' e binda dot të ndyerin! edhe tani vajzën s' ja epnja Rexhepit, po i ndritë shpirti dhe në kohët të vdekjes; fjal'e fundit kjo i qe: "vajzën t' ja apç Rexhepit, të mos bësh ndry-

she! „ Jo, jo! fjal'e një burri që vdes me nder, është fort e nderçëme; duhet sjellë në vënt! N' e-shpëtofsha t'ime bijë, Rexhepit do t'ja ap... Ah! këtë dasmë do ta bënim bashkë me Zyberë! Ah! i ziu burë! sa me gëzim e kish marë këtë dasmë! me sa dashuri e pritte!... Ah! Perëndi! Perëndi! vure këmbë për të mos qeshur kurë buza jonë! që po sa zë njeriu sikur të gëzohet pakë, për një herë i ep një rebesh mi krye sa s' di dhe ay se ku vete!... Gjithë shpresën ne kjo vajzë, dhe ne Rexhepi e kishim! Sa erdhi koha t'u shihnim fatbardhësin' e tyre; si kur s' qenë mjaft, për mi të gjitha na gjeti dhe kjo! Humba burën që shkova një jetë me té! Ah! jetë-shkurtri Zyber! (Qan). Le gjith-e-gjithë; po në mos shpëtofsha dhe vajzën! Ah! sot ime bijë gjëndet në një rezik të madh!... Në mos e shpëtofsha até dhe unë do të vdes, dhe Rexhepi pas vdekies s' ënë s' ron dot! Ah! i mallëkuari! na mbylli derën! na prishi për jetë! edhe n' e shpëtofsha vajzën, ata prapë nuk do të na lënë né prëhje! e ku munt t'u qëndrojmë kuntr' atyre në ? pô; sa të flerë në gjit t' armikut, vdekja është një mijë herë m' e-mirë për t'ime bijë! unë ta shpëtonj një herë vajzën nga duart' e atyre; t' i mar dhe gjakn' e burrit, pa vdekja është urdhër' i Perëndisë! kush do të mbetet pa vdekur në këtë jetë!... Vetëm sos, që me nder të vdesim!... (vështon kohën) Ah! ka dhe shumë të

ngryset... I ndjyeri Zyber! dije më këtë kohë
kishim ndënjur e kuvëndonim punën e dasmës!
po sot, ku je!...

Si qan një copë herë, fshin sytë dhe i qep mbërdhe e mejtuar.
Fetahu me pushkë më krahë unjet nga mali.

PËRFLIM II.

FETAH, VAHIDE, prapa shkëmbit.

FETAH, si unjet së sipërmi nga mali, pushkën e lëshen
mbërdhe; dhe vetë rri e ç'lodhet.

Ah! lavdi paç ô! Perëndi! sot i arrita më-
mëdheut! një-zet vjet mërguar nga shtëpia, e
nga gjithë njerëzija! Mëmëdhé! i ndërçimi më-
mëdhe! pas një-zet vjet të pashë dhe një herë!
Sa më kish marë malli! një-zet vjet! sa koh' e
gjatë; një jetë njeriu! Shumë herë mëmëdhenë
e shihnje në ëndër! më dukej sikur qeshë këtu;
pa kur xgjoheshe më mbulonte hidhërimi! Fun-
dja; prapë mëmëdheu më mblodhi! (si mejtohet
pakë). Mos jetë ëndër?... Jo, jo; kjo është e
vërtetë... tani në mëmëdhe jam! pas këtaj s'i
jam për të ndarë mëmëdheut! Edhe kockat në
mëmëdhet të më mbeten!... Qysh kshu? nje-
riu ndahet ng' afërija, nga njerëzija, nga vëndi
q' është lindur dhe mërgohet lark; po zëmëra
s'ndahet kurë! zëmëra është lidhur te mëmë-
dheu! Vërtet; dhe këto një-zet vjet fare jashtë
mëmëdheut nuk'i shkova, se ku-do q' u-ndothçë

mëmédhe e quanje! dhe Tarabullsnë dhe Tunën, mëmédhe e quajta! Të mos ish ashtu nukë derthnim gjak për tâ! me gjith këtë njeriu, për vëndin q'është lindur, për ato viset e bekuara që ka shkuar kohën e djalërisë, mban tjetër dashuri në zëmër! Njeriu dhe për gur' e për drurët' e mëmédheut, drithtëron... në mëmédhe ka tjetër bukurí. Er' e mëmédheut është tjetër lloje! Njeriut edhe një drudhez' e mëmédheut ja sjell nër mënt ato loderrat e miturisë! i-kujton dëfrimet e para! kujtim' i atyre ditëvet të shkuara, t' asaj kohës' së rrallë, i gëzon shpirtin e njeriut! (duke vështuar reth' e rotullë) Sa vënd' i bukur! Ç' shij' e mirë! që një-zet vjet e tëhu s' është ndruar fare; ata drurë, ato pemë, ato fletë! Ah! një-zet vjet!... në një-zet vjet e sipër vajçë në Tarabullus; atje ca kohë më nj' anë forcën' e vapës, m' anë tjetër hoq-më mundimn' e luftës! po me qënë q' até vënt e shtruam, s' na duken mundimet fare! S' andejmi erthmë në Mal-të-Zi; atje me të nisur lufta na dhanë ca plaga; sa zumë t' i mundnim, ngjau pun' e Tunës; dhe për një herë ju sulmë ' asaj; desh Zoti dhe atje dualmë faqe bardhë. Prap' u-kthyem në Mal-të-Zi. Desha të rinje sa të merte funt puna; pô, më nj' anë mall' i mëmédheut, më nj' anë tjetër-shtrëngim' i Beut më solli prapë këtu. Fundja; e pashë dhe një herë mëmédhe-në! (si veshton një cop' herë i mahnitur) Ah! ky vënt!... një-zet vjet më parë, até ditë që nisëshe për në

Tarabullus, në këtë vënt, kishin dalë e tër' a-
fërija; gjithë miqtë për të përcjellë; këtu dëf-
ryem, poq-më dhe ca mishra! (i gëzuar) këtu në
këtë vënt! Ah! më duket sikur kam qënë sot!
një-zet vjet kanë shkuar, një-zet vjet!... Ah! ky
vënt, ay vënt është; po, koha, s' është ajo; është
ndryshuar shumë; ahernaj qeshë fare i rî! një-
zët' e pesë bura u-nismë nga pshati; po, s' më
ngjan të jenë kthyer më shumë se pesë shpirt!
Cili mbet në Tarabullus, cili në Mal-të-Zi, cili
në Tunë!... Ahernaj këtu kishe fjetur një cop-
herë; dhe djalën ma kish zënë gjumi në pre-
hër!... Ah! i dashuri djalë... kur shkova pesë
vjeç e lashë!... Ah! edhe për pakë, do t' i puth
syt' e djalit!... Ah! trëmbem mos më gjenjë gjë
nga gëzimi!... po e gjora mëmë! kush e di
sa e ka marë malli!... gjall e-kam më thanë,
pô,... s' e di; kur shkova dhe t' ime shoqe gjall'
e lashë; po pas tri vjet më thanë se vdiq!
e zeza grua! (fshin sytë) sa jam fatziu!.... si i
mjerë; pa mëm' e pa atë u-rrit! (për një herë gë-
zohet) Oh! tani është bërë një-zet e katër vjêç!
ahernaj qe i vogël; këtu e kish zënë gjumi në
prehrit t' im!... Ah! sikur të fle një cop-herë të
kujtonj até kohë; pa, pasdaj ngrihem e vete në
pshat, t' i mar dorën' e s' i mëje, t' i puth syt' e
djalit! mirë them; të mar një gjumë një cop herë...

Pushkën e pshet me një dru, jataganë dhe koburet i
vë në në kokë dhe xgjatet ngjat drurit.

VAHIDE, nuk e she Fetahnë me vethe.

Ah! kjo ditë sa e gjata! s'ka të ngrysur; s' më durohet! Sa të eret, pa të vete të shpetonj t' ime bijë... e gjora vashë! kush e di se më ç' të keqe gjëndet! Pô i ziu Rexhep! kur të dëgjonjë, çdo të bënjë valle! Munt që ngrihet dhe ay e vjen; djal' është, kush e di, këcen për-njehere në zjar dhe shkon pa të thënë! Ah! nga ti presim ndihmë, ô Perëndi!...

Qan dhe heth vethen në mejtim, Selmani me pushkë në krahë unjet nga mali.

PËRFLIM III.

SELMAN FETAH. ndë gjumë. VAHIDE, prapa shkëmbit.

SELMAN, dal-ga-dale, vete drej mi kokët të Fetahut, dhe me vethe.

Ay!... i téri vetë!... Fill' i vetëm dhe në gjumë! sa mirë; e kërkonja ndë qiell, e gjeta mbërdhë! (nxjer koburen) Tani sa është në gjumë, t'ja sos punën! (si mejtohet pakë, me rrëmbim të math e ngul koburen në silahe) Jo, jo; s' është kshu burërija! duhet xgjuar!... po si ta xgjonj, sa ta vras unë më vret ay mua!... qysh të bënj? s' do humbur kjo kohë! (si mejtohet pakë) hé! i lak armët.

Nxjer kupën' e ujit nga trajsta dhe mer ujë nga buri-mi që ka pranë. Më parë i lak pushkën, pasdaj koburet e Fetahut. I mer dhe jataganë ja psheh prapa një druri. Psheh dhe koburen e ti; pasdaj nxjer jataganë, dhe i pshet majën në krahë të Fetahut. Fetahu për një here xgjohet dhe ngrihet për gysmë; shtije dorën në koburet dhe e vështon i mahnitur në sy Selmanë.

PËRFLIM IV.

SELMAN, FETAH. VAHIDE, prapa shkëmbit.

SELMAN.

Pa më vështoj mirë në, sy, a më njeh mua?

FETAH, për gjumësh.

Ty?

SELMAN

Si urdhëron; me harove a?

FETAH, e njeh.

Hé! Ti je ô Selman?

SELMAN

Si urdhëron; unë miku yt!

FETAH

Po; vëndës jemi.

SELMAN.

Vetëm vëndës dhe miq jemi a?...

FETAH.

Ajo është puna jote, po për mua, bëme ç' bëme jashtë, duhet t' i harrojmë: tani erthmë në mëmëdhe, për mall të mëmëdheut duhet të pajcohemi.

SELMAN.

Ha! ha! ha! ç' gjërra të mëson frika ty!

FETAH, rrëmben pushkën dhe ngrihet më këmbë.

Mua më thua frikanac? nga ty të trembem unë?... unë s' e bënje vethen as të ziheshe me ty; po ç' të bënje, më re shumë më qafë....

SELMAN.

Shumë fjalë s' dëgjonj unë! trimërija këtû duket!... Ja se ku është sheshi! rrëmbe armët të shohim?

FETAH.

Unë s' dua të bëjmë një ligësi pa shkelur mirë në mëmëdhe, po, sikur lidhur t'i kem duart, nga ty s' trembem kurrë!

SELMAN.

Sot një nga mëmat, do ta shohë kufomën e të birt, po të shohim kujt ju sosnë!

FETAH, ngreh pushkën.

Urdhëro?

SELMAN.

Pa vështo; ti veç pushkës, ke dhe dy kobure, une vetëm me jatagan do të mprohem!

FETAH.

Kur qënka kshu, s' i përdor këto; dhe unë kam jatagan. (zë e kërkon) A! ku e kam jataganë?... këtu qe! ti e ke marrë!

SELMAN.

Ha! ha! ha! më s' është dëgjuar i tillë trim, t' i vjedhin armët nga brezi!...

FETAH, me zëmërim.

Njeriu i lik!... Ti e ke marrë!

VAHIDE, prapa shkëmbit dëgjon zën' e Fetahut dhe përgjon pshehtazi.

Ah! ç' janë këta?

Rri e qetë dhe vë vesh e dëgjon

SELMAN.

Unë s' e bënj atë; po kur të paskan vjedhur armët; ja unë po të le mprohu me armët e tjera.

FETAH.

Tani do-mos-do, ashtu do të bënj; hë të shohim!

SELMAN.

Pa i vështu armët një herë.

FETAH.

Hë! dhe këtyre u-ke bërë gjë a? (vështon pushkën) A! këtë e paske lagur! pa dale! (vështon koburet) Ah! dhe këto ashtu! (me zëmërim të madh) Njeriu i lik! Qen' i pa-besë!

SELMAN.

Në do të sbpëtosh nga duart e mija! kërkomë ndjesë, bjermë nër këmbë, pa të të fal; në mos, pa një pa dy, tani ta mora shpirtin!

FETAH.

Në këmbët e tua të bije? Nga ty të kërkonj ndjesë!... mos e dhëntë Perëndija!... Jatagani yt, s' më ç' pon dot mua; edhe në më çpoftë ç' e dua gjalljen përpara nderit!... Unë s' jam aq i ligu, sa t' i lak armët e armikut në gjumë për të shpëtuar jetën t' ime!... Ti për të rënë nër këmbë, m' i bëre gjithë këto a?... Jo, Zot! s' e ke mirë; unë s' jam nga ata që pu-

thin këmbën tënde; po hiqe të shohim, hiqe!
unë me krahë do të mprohem! Hë të shohim.

Vahideja, nga një e çar' e shkëmbit kthen pushkën drej Selmanit. Selmani heq jataganë mi Fetahnë. Fetahu tek derdhet t'ja zërë me dorë, Vahideja e x'bras pushkën; Selmani për një herë bije mbërdhe pa shpirt. Fetahu i mahnitur vështon rreth e rrotull; tek i qaset shkëmbit kur sheh Vahidenë. Vahideja e ka lënë pushkën si ç' e kish kthyer dhe ka rënë në mejtim të thellë.

PËRFLIM V.

FETAH, VAHIDE.

FETAH, me të parë Vahidenë, me rëmbim të math.

Ah! ti cila je ç' Ëngjell! a, e-bukur' e dheut
je? nga dolle? Pej qielli xbrite!

VAHIDE, ngre kryet dhe e veshton në sy Fetahnë.

Unë? mua më thua?

FETAH.

Si udhëron; ty! ty që më shpëtove jetën
t'ime! I pa-besi! si më gjeti në gjumë, armët
m'i-lagu jataganë ma pshehu! Pastaj më thosh
t' i binje ndër këmbë! T' i kërkonje ndjesë! sa t' i
falëshe një të ligu, ju derthçë vdekjes me nder
mi krye... sôt, sot që do t' i puthnje dorën e
mëmëzës dëshëruar, syt' e djalit dashur që kam
një-zet vjet q' u heq mallë; sot që mezi pashë
mëmëdhenë! trathëtori! njeriu i poshtërmë! kër-
konte të më vritte pa të thënë! Ti je ëngjell!
ke xbritur pej qielli për të shpëtuar jetën t'ime!

VAHIDE.

Jo! Unë jam një grua e varfër!

FETAH, i xgjat dorën

Kur është kshu, nëm dorën; në këtë jetë dhe në tjetrët, ti je motra ime. Vahideja ngrihet më këmbë dhe ja ep dorën.) Ah! kjo dorë!... djalit i fali një atë dhe mëmës i-dhuroj një djalë!... Qysh ta çpërblenj unë këtë të mirën tënde?

VAHIDE, me zëmërim e heq dorën.

Jo!... unë as për dhurat' e bëra, as për çpërblim; as ty të njoh, as atë; ty as të ndiha as të shpëtova; ty të shpëtoj burërija jote, dhe atë vrau pa-besî e ti. Unë pashë trimërinë t' ende dhe pa besin' e atí, pa kuxova e bëra; mos e diç se desha të të shpëtonja ty. Pandaj, as çpërblim pres, as dhurarë kërkonj!

FETAH, me vethe.

Në një grua kaqë trimëri! kaqë shpirt-madhësi!...

(me zë) Ah! kjo madhësija jote më vrau fare mua! Unë dua të të gëzonj, të të bënj një të mirë tÿ!... Në mos ke burë, në mos ke djalë bëhu-mu motra ime.

VAHIDE, lidhërohet.

Ah! im shoq!... im bir!...

FETAH.

Nukë ke! é?

VAHIDE, duke qarë

Ah! ta dish ti! burën sot ma vranë!...
dhe vajzen ma rëmbyen; u-bë rob, në dorë
t' armikut!...

FETAH.

Kur është kshu, dhe unë tÿ; në mos qoftë
sa yti le të jetë ca m' i vogël, po do të të gëzonj

VAHIDE

Çë ?

FETAH.

Do të të mar gjakn' e burit, do të të shpë-
tonj t' ët bijë!

VAHIDE.

Ah! Jo, jo! kjo është një bar' e madhe s' ja
le njeriu; kjo pun' është imja, do ta shoh vetë!

FETAH.

Ti ? një grua!... Jo, ty s' të them dot grua!...
përpara teje një mijë bura, s' janë gjë fare!...
Pô, vetëm këtë shërbim do të ma falç mua! pa
marë dorën' e s' imëje, pa puthur 'syt' e djalit,
pa parë mirë mëmëdhenë, do të shoh këtë pu-
nën t' ende! si t' i mar gjakn' e tit shoqi, të
shpëtonj dhe t' ët bijë e të ta.... Jo ty, t' im
biri dot' ja ap! s' është mirë? Jot bijë të më
bëhet nus' e djalit, ti të jesh motra ime kshu të
rojmë gjith-tok, nuk, bën ?

VAHIDE.

Ah! jo!... Vajzën e kam të vluar në i dashur' i saj, dhe fjalën e burit kshu e kam; se dhe vrasj' e ati për këtë gjë u-bë! gjaksor' i burit më parë na i kërkoj vajzën; si pa që neve s'ja dhamë, pa erdhi, burën ma vrau, dhe vajzën ma rëmbeu!

FETAH.

Njeriu i-lik!

VAHIDE.

Dhe kur dha shpirtin buri, fjal' e fundit kjo i qe: "Pa shpëtuar t' ime bijë, pa bërë dasmën, pa marë gjakn' e ti të mos e vë në dhê!,, Ah! në munça t' i bënj këto, nuk e qanj fare burën; me këng' e me valle, do ta mbulonj!... Mirë them, për një të vrarë q' i çpërblehet gjaku nuk derdhet lott!

FETAH.

Ah! ti mos ki keq!... se gjakn' e burit do të ta mar! vajzën do ta shpëtoj! kur qënka e zënë, é të jet' motër e djalit, dhe ti je motra ime; të gjithë një fëmijë të quhemi; më një shtëpi të rimë! Ti nga ç' pshat je?

VAHIDE.

Unë jam një grua bariu nga Progonati.

FATAH.

Ca më mir a? herë rimë në shtëpit t' enë, herë vemi në Progonat!... Oh, sa do të jemi

fatbardhë!... sa jetë të mirë do të shkojmë!... unë kam një mëmë tet-dhet-vjeçe; ajo do të jetë mëm' e të gjithëve, ti motra ime, vajza motr' e djalit; dhe i dashur' i vajzës dhëndri ynë!... Po, të lutëm tepër falmë ta shoh unë këtë punën e-nderçmë.

VAHIDE, duke xgjatur dorën

Ah! vëllaj im!... në këtë jetë dhe në tjetërt, të paça për vëlla, s' di qysh t' ja bënj kësaj shpirt madhësisë sate?...

FETAH, duke zënë dorën e Vahidesë.

M' u-njohç motër në këtë jetë dhe n' atë!
(Nxjer enamë *) nga këllëfi që ka varur më qafë, e zë me dorë të mëngjër, dhe dorën e djathtë e vë mi té.) Bënj bé për mi këtë librë të shënjtëruar, dhe të ap Besë se sicili do që të jetë gjaksor' i burit, do ta gjenj dhe do ta vras! edhe t' ët bijë do ta shpëtonj nga duart e ti e-do të ta sjell ty! gjithë ç' është do ta kemi të bashktë; një fëmijë do të qu-hemi!... Prapë për mi këtë librë bënj be! dhe ap Besë se këtë shërbimn' e shënjtëruar unë do ta sos! (Më në funt duke vënë dhe një herë dorën mi librët.) Unë do ta mar gjakun' e t' it shoqi! Unë do ta shpëtoj t' ët bijë! tani thumë burrën kush ta vrau? vajzën kush ta rëmbeu?... nga ç' vënt është?

*) Libr' e shënjtëruar.

VAHIDE

Nga Borshi është.

FETAH. me vehte

Nga Borshi!... Ah! pshatar!... (me zë) Emri?

VAHIDE.

Selfo e quakshin. (Fetahu me rëmbim hap sytë) i
bir' i Fetahut.

FETAH, pa dashur.

Ah!

VAHIDE.

A! ç' pate?... Të njohur e ke?

FETAH, duke mbajtur vethene

Jo!

VAHIDE.

Jo! se ç' pate ti! si më duket e njeh!

FETAH

Me t' anë njëshim, në është ay!... (Hiqet me
nj' anë i rëmbyer me vethe) Ah! im bir!... djali im
é!... (Vahideja ze e mbush pushkën) Ah! një djalë që
ritet i mjerë pa mëm' e pa atë ç' bënet?...
pô... (idhërohet) Falm ô! Perëndi! ah! qysh të
bënj! bëra bê! dhashë bësë, që do ta vras! me zë
të dridhur) djalën!... unë! Unë ta vras t' im bir?
... djalën që kam njëzet vjet pa parë!... djalën
që kam njëzet vjet që po i heq mallë!... Ah!
kur ta puth nga të dy sytë, kur do të më gëzo-

het shpirtí; ti bije ta vras! cili atë ka shtën mi djalën' e ti?... cilit atë i kuxon dora të vrasë të birë?... në tërë botën unë mund të jem i pari që do ta bënj një gjë të këtillë kaqe të tmerruar!... A! Jo, jo! unë s' mund të mar mallkimin' e tërë njerzisë mi vehte, sa të qëndronjë jeta!... unë s' kuxonj dot ta shoh me sy këtë tmër!... në befsha' vetëm një gjë munt të bënj; ja djalën shtrëngonj ta lërë vajzën, ja se këtë gruan mundohem e bind t' ja lërë djalit të bijën; tjetër s'ka se ç' bënj!... (si ecën dhe mendohet pakë) po unë bëra be për-mbi këtë libër të shenjtëruar, se gjaksor' e burrit do t' ja vras! dhashë Bésën?... Jo, jo! ky është një tmër m'i math! s' e bënj dot s' më vjen doresh! përpara shpirt-nadhësisë kësaj gruaje të bënj një gjë të tillë!... Jo, jo! s' e-prish benë! duhet qëndruar si burrë në Besët që dhashë! djalën? (i hidhëruar) Ah! Perëndi! ç' e keqe qysh të bënj?... zdi më ç' anë ta zê?... (i dritatëruar) Ja djalit ti ngul thikën! ja se të prish benë, të këthenj Bésën!... (me kuxim të math) Ah! ç' them unë? dhe nga trimëri e kësaj gruaje s' turpërohem?... Të këthenj Besën?... Jo, jo! do të mbanj benë! do të qëndroj në Besë!

Vete dreq Vahidesë

VAHIDE.

Shumë mejtohesh! të shoh në një rëmbim të math! s'ka gjë; në ndruhesh?...

Pak nga pak ze të ngryset.

FETAH,

Të ndruhem? pa lidhur Besën munt, pa si t'ap Besën s'ma prish gjë qëllimnë t'im!... pa eja, eja të vemi se koha shkoj! sa të vemi në eret fare.

E ze pej dore

VAHIDE

Po dridhesh?... Ah! s'më dukesh mirë! të shoh fort të rëmbyer! mejtohesh?

FETAH

Ay njerju që thatë është shumë i fortë, pa mejtohem vallë do të mundim ti bëjmë gjë?

VAHIDE

Ah! po në të gjettë gjë ty?... Jot'émë... yt bir... të lutem, ti çap u piq me ta një herë pa pastaj...

FETAH

Jo, mos u-tremb ti? mbaj zemrën! unë u-ndothçë më një-qint luftra dhe s'më gjeti gjë!... Me t'im më, me t'im bir pastaj piqem, po eja ti!... (udhës me vehte) Im' më?... im bir?... Ah! Ah! sa eret aqë më shtohet tmeri në zembër!... Këta male më duken sikur janë kuçedra e më sulen të më hanë!.. më vjen sikur do të më marin shpirtin!...

Shkojnë më të djathtë

PAMJ' E GJASHTË

Borsh në shtëpit të Fetahut, një e-ndarë! më të mëngjër një minder, më të djathtë dy dritare, përpara një dere. Duri ka ndenjor më një çip të minderit, nër duar ka një palë tesphe të gjata dhe po i heq duke mejtuar. Pranë ka një shkop të bardhë, mbërdhë një palë héqëla. Në mur janë varur ca armë.

PËRFLIM I PARË

DURI, vetëm.

DURI, me vethe duke hequr tespheet.

Perëndi!... Perëndi!... Perëndi!... ô im Zot!...
Ti je i zot' i të gjithëve!... Ti je ndihmës i të mjerëve! Falmë! ta shoh dhe një herë, me sy djallën! Ah! djali im! vallë ku të kam? një-zet vjet ubënë, më le të mjerë vetëm dhe ike!... vall' e harove mëmën' e mjerë? nuk' e mejton se të kam mbajtur nëntë muaj në bark?... me sa mundime të kam ritur?... ah! një-zet vjet ubënë! një-zet vjet... në këtë të ndarë q' ahernaj kur më puthi dorën dhe iku! Mëmë "lutju

Perëndisë të dalim faqe-bardhë,, më tha. “Do të lutem të kthehi me nder për së shpejti biro,, i thashë... Që kur shkoj e këtej, as kartë mora, as no një fjalë kam dëgjuarë për té! (nxjer shamin e zezë dhe pshin lottë) Ah! t’ ish gjall do te kish ardhur gjer tani! Ah! e miera, kërcureja unë!... Mbeçë vetëm!... një-zet vjet kam së qari mbrem’ e mengjes m’ u veshnë sytë!... Të kishe edhe t’ im nip kur-do-here pranë, më hiqej ky duf pakë. Po dhe ay më një muaj një herë dhe mezi vjen! një ditzaj erdhi më tha se dashka një vajzë bariu; ajo s’ është për té, po ç’ t’ i bësh, nuk ja prisha. Dërgova Salihanë e kërkoi vajzën; po kur s’ është thënë nga Perëndija, nuk’ e dhanë!... vetëm kam frikë mos hidhërohet shumë nga kjo Selfua! dërgova ta thëres, të shohim. Po më s’ dihet që; munt të vijnë dhe pas një muaj! po të më kish shkuar dhe ky në Mal-të-Zi... se dhe ay desh të vinte! mirë bëra që s’ e lashë, pastaj ç’ bënja unë?... Ah! këto të shkreta lufta!... më s’ rreshtin kurrë!... Ah! kjo mënyr’ e luftësë vaftë në funt të dheut! mos ju dëgjoftë emri gjëkunt! Kjo e shkretë! sa mëma, e sa átër i lé pa djem; sa bij pa átër, sa gra pa bura, sa motra pa vëllezër ka lënë! sa bij të mëmëdheut e të átërvet, sa bura të gravet, kanë vatur e më s’ janë kthyerë nga lufta! Që të gjithë vriten pa të thënë...

Pshin sytë. Selfua me gadale ryn brënda,

PËRFLIM II.

DURI, SELFO.

DURI, me të parë Selfon gëzohet dhe lot pakë nga vëndi.

Oh! ardhe djalë! (hap krahët) qas-m' u të të pushtonj biro!... (Selfua vete i puth dorën Durisë, dhe ajo e pushton dhe e puth) Të paça dialë, më rofsh biro! sa bëre mirë q' erdhe! po qysh u-bë kaqë shpejt?...

SELFO, i gëzuar i pret fjalën

Mémë!... arçë të të gëzonj me një fjalë...

DURI, me rrëmbin.

Ah! për djalën, për Fetahnë ké dëgjuar gjê?

SELFO, i hedh duart më qafë Durisë.

Si urdhëron mëmëzë, im' átë!

DURI, me një gëzim të math dhe me rëmbim.

Vjen më thua?... Vërtet? më vjen diali?... Oh! ô! Perëndi; zë-më djalë... të ngrihem!... oh! lavdi paç ô! madhi Zot!... (Selfua e zë pej krahu dhe ajo mer shkopnë në dorë dhe ngrihet me gadalë.) Vjen djali?... oh! Selfo! vështo; m' u-forcuan gjunjët!... M' u hapnë sytë.... Lëshe-më Selfo, lëshe më! (Selfua ja lé krahnë, Durija duke mbajtur në shkop, zë t' ecënj.) Pa vështo, zura t' ecënj!... oh! ç' fatbardhësi është kjo!... Ah! ndjenj një trazimë në zëmër!... Ah! kam frikë!... pak ujë djalë!... ujë! (Selfua mer ujë dhe ja sjell; Durija pshte-

tet në mur dhe e pi) zë-më djalë, zë-më!... Të mbleth vethenë pakë!... Ah! pse më reh kshu zëmëra?...

Selfua e zë pej krahu dhe ajo unjet në minder. SELFO, i qetuar e vështon në sý një cop-herë, pa i qaset.

Qysh ke qënë? mémëzë!

DURI.

Mirë jam djalë, mirë.... s' kam gjê... kur më vjen djali? ku është tani?...

SELFO

Djal' i Beut dërgoj një letër; im' átë atje qënka, "këto ditë do të kthehet në Shqipëri shkruan"!

DURI.

E?... kur vjen?

SELFO

Këto dit.

DURI.

Këto dit?... Ah! djalë! më mirë të mos më paskishe thënë se më the! mua këto dit do të më duken si muaj!

SELFO.

Duró dhe ca dit mémëzë! ke kaqë vjet që po pret e...

DURI, heq tespiket.

Mirë djalë, mirë... Perëndi!... Perëndi!... Perëndi!...

SELFO, i hedh dorën më qafë Durisë dhe sikur e mer me të mire.

Sa të gëzova me këto fjale mëmë!

DURI, heq tespiket.

Shumë bir, shumë! rofsh e qofsh djalë!

SELFO.

Po dhe unë dua një gjë pej teje.

DURI.

Thuaj djalë! ç' kërkon?

SELFO.

Po të mos më thuash se jo.

DURI.

Ti e di djalë që s' ta prish unë! thua-më!
ç' është?

SELFO.

Unë bëra një foshnjëri...

DURI.

Hé! foshnjëri? Ti!

SELFO, i turpëruar.

Si urdhëron mëmëzë! një foshnjëri... po të lutem falmë.

DURI.

Thuaj-e, thuaj-e të shohim... n' është gjë që falet...

SELFO.

E di a... S' është ajo vajz' e bariut që të kishe thënë se e dua?

DURI.

E?...

SELFO.

Atë vajzën vam' e rrëmbyem me urdhërit të Beut.

DURI, me një rëmbim të math.

E rëmbyet?... Ti! ti të rëmbesh vajzë!...
Ah! Ja: tani do të më bjerë pika!

SELFO.

Tani ç'ish për të bërë u-bé; po, lëmë ta siell më shtëpi.

DURI.

Qysh the?!... në shtëpi?... Të rëmbesh vajz' e të ma sjellç këtu e?... jo, jo djalë! sa të jem gjall vetë, s'ryn e atillë gjë në shtëpit t'ënë!... Ty, si të dy sytë të kam, pô për të bërë fjalën t'ënde s' munt t' i prish nder' e shtëpisë q' e ka patur të një mijë vjete!... tani shko! çpejt ja shpjerë t'ët vajzën!

SELFO, me vethe.

T'ët? S' e di që...

DURI.

S' munt të bëhet!... unë s' jap lejë për këtë gjë! një-zet vjet u-bënë që ka ikur djali, edhe kur qe këtu ish i vogël! Vetë, un' e kam kthyer shtëpinë! Tri-dhet' e tetë vjet ka që më ka vdekur i ndjyeri burë! Q' aher' e tëhu, kam

që po e ruanj nder' e kësaj shtëpie! edhe gjer sa të më vinjë djali, unë do t'ja ruanj. Si të vinj' yt' atë, ay di... Në dashtë le të të lerë... hiq dorë, mos fëlliq nder' e pleqet... pa marë vesh njeri, sa ka-që-herë ktheja t' ët të bijën!... ku të kërkosh e s' gjendet nuse për ty?!..

SELFO, nxjer koburen.

Unë s' munt të heq dorë nga ajo! Ja do të më lesh, ja se vethen t' ime... (e ngreh koburen.)

DURI, me një rrëmbim të math ngrihet i zë dorën.

Ah! djal' i pa dëgjuar!... edhe këtë dot ma shohin sytë?

SELFO

E dua!... s' e le dot!... Ç' të bënj?

DURI, e helmuar.

Lark meje, pa ç' të duash bëj!... Unë një plak' e përgjynjur jam!... Ç' munt të të benj? Ti je një-zet' e pesë vjeç burë tani! edhe nder' i shtëpisë yti është!... Ti di, ç' të duash bëj!... vetëm syt' e mij të mos m' i shohin!

Mer tespiket dhe duke mbajtur në shkop del.

SELFO.

Ku vete mëmë? mos ikë, sé do të sjell nusen të të puthnjë dorën!...

DURI, duke dalë nga dera:

Unë s' njoh t' atilla!.... s' dua të zirem,

ngjoje për të lik në botë!... Ja; unë po hiqem në të ndarët t'ime; u-mejto mirë, se ti do t'i përgjigjesh t'yt éti.

Shkon.

SELFO, me vethe.

Ah! nga im' më, s' e besonja këtë gjë!... s' e pandeha të më delte kshu!... tani qysh të bënj!...

Até ças: ryjnë shokët' e Selfos nga dera bashkë me Merushen. Merusheja s' është më vethe.

PËRFLIM III.

SELFO, XHAKO, RAPO, EVRENOS, MERUSHE.

SULÇE, RAPO, e lenë mi minder Merushen dhe të dy për një goje.

Ç' bëre Selfo ?

SELFO.

Ah! nukë do... s' është punë që bëhet!... Ja; u-hoq në të ndarët të saj. Ç' të duash bëj; unë të mos e di; syt' e mij të mos më shohin! „ thotë!

SULÇE.

Pa t' i vete unë se mos e bint!

Del.

SELFO, të tjerëvet.

Dilni ju vëllezër! kijini gati armët, se më s' dihet se ç' na ngjan!... për pakë vinj dhe unë të dëfrejmë!

Veç Selfos dhe Merushes të gjithë dalin. Sulçeja ryn.

PËRFLIM IV.

SELFO, SULÇE, MERUSHE.

SULÇE, duke ryrë nga dera.

E ka mbyllur së mbrëndëshmi derën ; nuk do ta hapnjë!... “Ç’ të doni bëni, mua s’ më shihni gjer sa të më vijnë djali!,, thotë... E vuri nû ajo, çdo t’ i bësh ? le të rijë !

SELFO.

Ajo di dé... (duke qasur Merushes) Do gjë për të ngrënë vajzë ?

Merusheja ka mbyllur sytë me duar, dhe është pshitetur më një jastek e qan.

SULÇE.

Tani kësaj, vetëm prehje i duhet. Ta lëmë vetëm të mbledhë vethenë pakë... Ejani të dalim të dëfrejmë me shokët !

E zë prej krahu Selfon dhe dalin të dy. Derën e kyçin së jashtësmi

PËRFLIM V.

MERUSHE, vetëm.

MERUSHE, ngrihet; si sheh mirë që s’ ka njeri.

Ah ! ku jam kshu!... ô Perëndi!... në burg!... në shtëpit t’ atí që më vrau átën e dashur ?... Ah ! qysh të shpëtonj ?... Ah ! kujt i vinte ndër mënt kjo ?... sot, nesër, pritnim të na sosej dëshira... Ah ! Rexhep !... Rexhep ! vall’ e di tî ?... vallë shpëtoj im átë ?... Ah !

s' më ngjan!... plumb' i shkretë mun në krah-
ror e mori!... Për një herë u-gremis!... Ah!
s' besonj... unë t' ém' átë e humba për jetë!...
mua im' átë m' u-vra!... Ah! i nderçimi átë!...
Ti je nderë pa shpirt, e unë s' të jam pranë të
të qanj!... Rashë në dorët të gjâksit!... Ah!...
átë!... im' átë vdes, e unë të ronj më!... Nga
Rexhepi u-ndashë për jetë!... e unë duhet të
ronj?.. (dëgjohet një zë pushke). Munt që kan' ar-
dhur të më shpëtojnë mua!... Ah!... Perën-
di!... po në ka ardhur Rexhepi... po n' e-vraf-
shin dhe até... Ah! veç atí, kush dot më shpë-
tonjë mua?... Ay është djalë edhe në ardhtë
e vrasin!... Ah! ç' është kjo zi? ç' është kjo
e keqe!... ç' është ky hidhërim!... (Duke qarë
bije mi mindër; dal-nga-dalë zë të ngryset. Së jashtësmi vjen
zër' i këngëvet; më pastaj dëgjohet kërcëllim' e pushkavet).
Ah! prapë krisi!... kujtomë ô! Perëndi!... (i qa-
set dritares dhe vë vesh) këngë këndojnë!... Ah!
unë qysh t' i duronj gjith-këto?... të ndahem
nga Rexhepi, pa të ri në duar t' armikut mby-
tur me gjak të t' im eti!... Të dëgjonj me vesht'
e minj këngët e vallet që bëhen për gjëmët të
t' im eti!... Ta vështonj me sy giakn' e t' im
eti që rjedh nga duart' e armikut!... Ah! unë
kaq' e poshtërmja, kaq faqe zeza jam?.. Jo,
jo! ja ikëni këtej, ja se vdes!... (nxiton dreq derës
e shtyn me forcë ta hapnjë; me të kupëtuar q' është e kyçur)
Ah! derën e kanë kyçur!... dhe mua më mbyll-

në këtu!... Më së fundi edhe kjo e keqe na erdhi më krye!... (i qaset dritares) këtej të hidhem!... (nxjer kryet jashtë e vështon përposh) Ah! është shumë e lartë!... po s'ka gjë; edhe n'u vrafsha ca më mirë!... (sulet të hidhet) Po në mos vdekça... si të më thyhet no një këmb'a no një dorë qysh munt të ronj... (duke ardhur gjer në mest të të ndarës) Ah! me ç'anë t'ikënj?... Ç' të bënj?... (tek vështon reth e rotull i zë syri armi t që janë varur) Hé! ca më mirë!... (mer koburen e vështon) plot qenka! (e ngreh dhe e kthen drej krahorit) këtej s'kam shpëtim! sa të ronj në kurt kshu, vdekja është një mij' herë m'e mirë!... Ah! po vritem Rexhep! po vdes mëmë... do të vete në im' atë... (heq këmbëzën' e kobures) Rexhep! (kobureja s'ndes. Një njeri së jashtësmi mundohet me forcë të hapnjë derën. Merusheja prap' e ngreh koburen) Ah! edhe ti kërkon të më mundosh?... (e kthen prapë në krahor) Ah! Rexhep! pa parë ty dhe një herë, po vete zhur! po vdes Rexhep!...

Tek thoshte këto fjalë, Selfua për një here hap derën; me të ryrë brënda i rëmben koburen nga dor' e Merushes.

PËRFLIM VI.

MERUSHE, SELFO

SELFO, me të rëmyer koburen nga dor' e Merushesë.

E çmëndur!... Ç'kërkonje të bënje?... vethenë t'ënde!... s'të vjen keq, pa bërë nuse

kërkon ta ndesh pa shpirt mbërdhe até shtatn^r
e bukur?...

Merusheja e turpëruar dhe fort e helmuar pshtetet pas
murit. Selfua e vë në vënt koburen.

MERUSHE, me vethe.

Ah! Perëndia na paska vënë krusmën ne-
vej!... sikur të mos kish ardhur dhe pakë ky!...

SELFO, duke qasur Merushes.

Vallë ç' pé këtú vajzë, që hidhërohesh kaqë,
sa kuxon të vraç dhe vethenë?!... Mua si ku-
sar, e si armik mos më vështoj!... unë as ar-
mik, as kusari yt nukë jam!... unë të dua, të
dua ty! (Merusheja trembet) nga dashuri e tepër të
rëmbeva! Ti s'je robi im, je e dashura ime, je
nuseja ime!! unë jam buri yt!

Kërkon ta zërë prej dore.

MERUSHE, duke hequr vethen; me zëmërim e me rëmbim.

Ti?... gjaksor' i t' im éti!...

SELFO.

Jo! t' ét' até s' e vrava unë; até e vrau ma-
dhëri e tija!

MERUSHE.

Ah! s' qe sa-do ç' bëre, po dhe fajné kë-
kon t' ja hedhç t' im éti!

SELFO.

Ç' na duhen até; tî tani do të bëhesh grua-
ja ime!

MERUSHE.

Mos e dhëntë Perëndija!

SELFO.

Unë të kam në dorë... kjo natë s' u-ngjan atyre ditëvet që piqeshim në mal!... ahernaj ti s' më vështonje fare në sy! s' e bënje vethenë as një fjalë të më flisnje! pô sot je në dorët t' ime!...

MERUSHE.

Vërtët; në dorët t' ende jam! munt edhe të më vraç? pô mos pandeh se të jepem ty!

SELFO.

Jo! unë ty s' të vras! po, po të mos më jepesh, të lidh duar e këmbë dhe të mbyll më një katua! gjer sa të vdeç s' të nxjer s' andejmi.

MERUSHE.

Qysh e di ti? në dorët t' ende do të më lënë mua?

SELFO.

Jo... po do të të marin!... Ti me até mëndje vete a? sikur gjithë njerëzi e Progonatit të mblidhen, prapë s' të shpëtojnë dot nga duart e mija ty!... kam pesë-mbë-dhet trima t' armatosurë që i vinë reth e rotull oborit të natën! edhe një mizë s' munt të rynjë s' jash-tësmi!... në do të mirën t' ende, hiq dorë nga kjo mëndje!... pa tjetër lloje s' ke shpëtim ti!...

MERUSHE, e hidhëruar me vethe.

S' bën!... vërtet s' bën! këti sa t' ja priçaqë më shumë nxehet... sikur ta gënjenj sa të shkojnë ca ditë, pa Perëndija është e madhe!... kush e di se ç' bëhet.

SELFO.

E? ... ç' do të bësh?

MERUSHE, rëfeket si e butë.

Po unë edhe të dua... sot s' bën... se sot është dita q' u-vra im' atë... Këtë mbrëmë do të qanj t' im atë... si të shkojnë ca ditë munt...

SELFO, i gëzuar.

Pastaj do të duash é? ... (me vethe) Oh! mezi u-bint!...

MERUSHE.

Ç' të bënj? ... më ke në dorë!...

SELFO.

Jo, mos thuaj ashtu! thuamë një herë mua që „ty të dua“.

MERUSHE, e tmeruar me vethe.

Ah! Jo!... këtë fjalë edhe me të gënjeshtër s' më vete gjuha ta them!... Gjaksorit t' im éti „ty të dua“ t' i them?... mos e dhëntë Perëndija!

SELFO, duke e zënë prej dore.

Folë, thuamë një herë „ty të dua“, pa ç' të duash bë-më! se e tërë bota imeja do të më bëhet!...

MERUSHE, e heq dorën dhe vete drej minderit.

Të lutem! sot ler-më në punët t'ime! se është dit' e vajit t'im' éti!...

Ri për mi minder, zë sytë me dorë dhe qan.

SELFO.

Mirë; po mua nuk do të më përzësh së këtejmi; dhe unë këtu mi minder do të bije.

MERUSHE, ngre kryet dhe me vete.

Të bjerë dhe ay këtë? ... pô... (me zë) Ti di.

SELFO, duke qasur Merushes.

Ta dinje ti sa të dua, munt që s' i bënje gjithë këtë! (si qetohet pakë) M'erdhi gjumi... të pshtet pakë kokën në gjut t'ënt!... Ah! sa fatbardhi jam, që më zuri gjumi në gjut t'ënt!

Merusheja s' i përgjigjet, qan pa reshtur. Selfua vë kokën mi gjut të Merushes dhe zgjatet.

MERUSHE, me vete.

Ah! ô Perëndi! ç'është kjo e-keqe kshu? gjaksor' i t'im éti, një që më ka ndarë për jetë nga Rexhepi, të flerë në gjut t'im!..., Ç'është ky tmer kaq i madh!... (duke vështuar kokën e Selfos) Qimet e kokës më duken si gjarpënj! më vjen sikur do të më hanë! M'u-nxi ky vënt, këtë dy orë që kam këtu m'u-duk në si dy vjet! ah! ô shpirt i t'im éti! vallë më sheh mua?... vall' e sheh gjaksorë si ka rënë në gjut të sat bije?... (duke vështuar me tmer fytyrën' e Selfos) Gjaksor' i t'im éti!... (me rë e vështon në sy dhe me nga

dalë) Ah! fjeti! e zuri gjumi të mallëkuarin! Ah!
Perëndi!... (zgjat dorën mer një jastëk dhe me nga dalë
i ngre kokën e Selfos i vë jastëknë nënë të heq gun'e saj
dhe ngrihet më këmbë, duke vështuar me ré Selfon) Gjak-
sor'i t'im éti!... (hiqet praptazi) Ah! kjo kohë
s' do humbur; tani t'ja çpërblenj gjakn'e t'im
éti! (duke marë koburen) Vërtet, pastaj dhe unë më
s'kam shpëtim; po, si-do që të bëhet nga dor'e
këti shpëtonj; dhe gjakn'e t'im éti e kam të
marë!... Mirë them; sa të mbetem në dorë të
këti, vdekja është një mij-herë m'e mirë!...
(e ngrëh koburen dhe duke vajtur pranë Selfos) S' do hu-
mbur kohë! (vete t'i bjerë, pastaj hiqet prapa) Ah!
s' kuxonj dot!... Ah! Perëndi!... sa të dobëtat,
i ke lindur gratë!... edhe një njeriu që më ka
vrrarë t'im atë, një njeriu që ma ka rëmbyerë
dëshirën e zëmërës, e më ka nxirë jetën, të mos
munt t'i bije?.... Në mos, t'ja kthenj vethes
s'ime, dhe shpëtonj nga gjith këto të këqija!

Tek e kthen koburen drej krahorit të saj, duket Rexhepi
në dritaret; Merusheja me të parë Rexhepnë i bije kobure-
ja mbërdhe, dhe nxiton drej dritares.

PËRFLIM VII.

MERUSHE, REXHEP, SELFO, në gjumë.

MERUSHE, me rëmbim të math.

Ah! Rexhep!... ti këtu?... Ah! Perëndi!

REXHEP, rym brënda, dhe duke pushtuarë Merushen.

Ah! Merushe! arçë të të shpëtonj ty!

MERUSHE, duke rëfyer Selfon me gisht.

Hesht... sé...

REXHEP, duke hedhur dorën në koburet.

Ay cili është?... gjaksor' i t' yt éti?!...
Ay që të rëmbëu ty?...

Me kobure në dorë këcen mi té.

MERUSHE, duke zënë Rexhepnë.

Të lutem!... mos!... mos Rexhep!...

REXHEP, i mahnitur.

Ah! Merushe!... ti për zot i del këti a?...

MERUSHE, me zëmërim e habitur.

Për zot më thua?... Unë do t' i dal për zot
këti a?... Ah! Rexhep!... mua më thua këto!...

REXHEP.

Kur qënka kshu! Ier-më ta vras!... t' i
mar gjakn' e átës tënë... dhe ty të të shpëtonj
nga dor' e ti!

Prapë kërkon t' i hidhet Selfos.

MERUSHE, me rëmbim e zë Rexhepnë.

Rexhep!...

REXHEP.

Ç' është... Merushe... n' është se e do
thua-më!...

MERUSHE, me zëmërim.

Ah! mua më thua?... (e hidhëruar) Ç' të
duash bëj! po ta dish që po ryn në gjakt të
dyvet ne!... që të dyve dot na vrasin!

REXHEP, i habitur.

Vërtet!... (si mejtohet pakë) Kur është ashtu eja... eja të të shpëtonj ty një herë pa, pastaj vinj e mar dhe gjakn' e t' im éti!... (duke lutur Merushes) Ah! fal-më mua!... fal-më! Merushes... nga hidhërim' i tepër... e humba vëthenë; po të mos humbasim kohë!... (duke rëfyer dritaren) Eja të të xbres këtej ty!

Me nga dalë shtyhet dera.

MERUSHE, me rëmbim të madh.

Ah! po vinë!.. Rexhep!.. ikë ti!.. pshihu... çpejt!...

Ryn! Fetahu; Rexhepi nxjer koburen; për një herë ryn Vahideja.

PËRFLIM VIII.

Të parët, FETAH, VAHIDE.

MERUSHE, duke hedhur në gjit të s'ëmësë.

Ah! Mëmëza ime!

REXHEP, duke qasur Vahidesë.

Mëmë! dhe ti këtu?!..

Fetahu i qaset Selfos e vështon.

VAHIDE, nga dalë.

Ti nga erdhe?... (Rexhepi rëfen dritaren) Ky njeri! (duke rëfyer Fetahnë) do të më marë gjakn' e burit, do të më shpëtonjë t'ime bijë!... më dha Bësë!.. Ku është gjaksori? cili është?...

REXHEP.

Ja; po flê.

FETAH.

Ky është ? ...

Unjet e puth nga sytë Selfon.

MERUSHE, duke pushtuar t'ëmmën.

Perëndija s'ka lënë njeri në të keq!...
Mémëz, unë s'pritnje shpëtim as nga no një
anë fare!...

Vahideja për një herë i pushton Rexhepn' e Merushen dhe
i puth pasdaj pa vënë ré Fetahnë zënë e kuvëdojnë
me nga dalë.

FETAH, duke puthur djalën, me vethe.

Djali!... bir' i vetëm!... kur shkova e-lashë
foshnjë! tani qënka bërë burrë!... Ah! po e shoh
dhe një herë me sy djalën! pô, ah!.. qysh e
shôh? ... më mirë të mos e paskishe parë...
me dorë t'ime... A!... Jo.... s'kuxonj dot...
(si mejtohet pakë) Po fjala?... beja që bëra?...
Bésa që lidha? ... A! kuxim... kuxim... (nxjer
koburen me tmer e ngreh si e puth dhe një herë djalën, ja
kthen drej në krahuar) Ah! djali im!... biri im!...
Selfua im... (për një herë e mbleth vethenë dhe me rë-
mbim të math) Ah! ç'bënj unë?.. dritën e syrit!
djalën kërkonj të vras! Jo!... pô... Ah! (e zë
një të dridhtur në trup, kobureja për një herë xbrazet, Sel-
fua goditet në krahnor, lot pakë dhe ep shpirtin; kobureja i
bije nga dora Fetahut. Fetahu i tmeruar dridhet dhe hiqet
prapa me zë) Ah! djalën!... t' im bir vrava!...

VAHIDE, REXHEP, MERUSHE, duke nxituar dreq ti,
të tre për një gojë.

Yt bir?...

FETAH, i tmeruar vete dreq kufomës të birt.

Ashtu!... djali!... djali im që!... Unë
jam Fetahu!... pas një-zet vjet, sot me të kë-
thyer më shtëpi bëra, këtë të keqe!... (duke vësh-
tuar dorën e ti me tmer) Ah! u-thafsh ô dorë!.. qysh
kuxove i shtive në krahor të djalit!...

I bije për sipër të birt dhe qan.

VAHIDE, duke vështuar me tmer në sy Fetahnë

Ah! ç' far' átë pa mëshirë?... Pse s' më
the kur qënka yt bir?... Ç' bëre ô faqe zî?...
djalën t' ênt!...

FETAH, duke ngritur më këmbë me kuxim të math.

Motra ime!... s' i ka për të mbetur njeriu
kio jetë!... vdekja është udh' e përgjithëshme!
një dit më parë, një dit më pastaj s' ka no një
ndryshim!... Si mjer' ata që vdesin me turp
mi krye!... pa vdekja me nder, është gëzim i
përgjithëshmë!... Im bir e kërkoj vetë këtë!...
t' ja kish bëre no një tjetër shkonte me turp...
pa si t' ja bënj vëtë...

VAHIDE, me zëmërim i pret fjalën.

T' ja bësh ti!... i áti!... Ah! një që xgjat
dorë mi dritët të syrit, është m' i keq se një
egërsirë!...

FETAH

Nga një që s' mban fjalën, nga një që prish benë, nga një që s' qëndron në bésë, nga një që s' ruan nderë; kjo është një mij-herë m' e lehtë. Kjo n' është një egërsirë, ajo tjetra është m' e keqe!... Unë n' e vrava t' im bir, për të mbajtur Besën e vrava! solla në vënt dhe nder' e shtëpisë!... unë punën t' ime bëra! (duke rrëfyer kufomën e Selfos) Ja!... gjakn' e burit ta mora!... gjaksor' e vrava!...

VAHIDE, me hidhërim i pret fjalën.

Të mos e kishe bërë më mirë! se dhe sytë s' na shihnin një tmer kaqë të math.

FETAH, s' e pret fjalen.

Vajzën ta shpëtova!... (me një dore zë Merushen, me tjetret zë Rexhepnë pej dore) Ja, bijë; ty të shpëtova!... po t' ap ne i dashuri!... ja! djalë! të dashurnë ta shpëtova; dhe ty po t' ap ne i dashuri!... edhe unë po u ap zëmërnë, dashurinë t' uaj bashkë me vethet t' ime do ta shpije në varr!.... bijt' e mij! pas këtaj mé s' ja u-rëmben njeri dëshirat e zëmëres!... ju të jini fatbardhë!... njeri jatrin ta doni!... (duke rëfyer Vahidenë) dhe mëmën ta doni!

VAHIDE, e helmuar u-rëfen Fetahnë.

Dhe átën ta doni!... Ky është áta juaj!... në këtë jetë dhe n' até është vëllaj im!

FETAH, së psehtazi nxjer koburen dhe e ngreh.

Jo! unë edhe më s' e sósa punën! gjakn' e burit ta mora, vajzën ta shpëtova, dhe tani do të mar gjakn' e djalit! (e kthen koburen dreq krahorit dhe e xbras) Unë gjaksor' i t' im biri!...

B i j e.

VAHIDE, duke nxjer koburen.

Edhe unë do të mar gjakn' e një trimi si ty!... Do ta ngre këtë trupn' e shkretë, q' u-bë ngjaj' e dy vrasjeve!... ç' e dua këtë jetë të zezë!...

E ngreh koburen

REXHEP, duke zënë doren' e Vahidesë.

Mëmë!...

MERUSHE, duke rënë nër këmbët të s' émësë.

Mëmë' e dashurë! neve ku na lé?

FETAH, i plagosur me mundim të math ngrihet, ja rëmben nga dora koburen Vahidesë.

Jo!... se ti u-duhesh këtyre!

Për një herë Sulçeja, Rapua, Xhakua, Evrenozi, me armë nër duar – me rëmbim ryjnë brënda.

PËRFLIM IX.

Të parët, XHAKO, RAPO, SULÇE, EVRENOS.

SULÇE, me të ryrë në derët

Ç' u-bé? (sheh Selfon të vrarë) Ah! Selfo!...
(shokëvet) Shokë!...

TË GJITHË, për një goje.

Ah!... Selfo ...

Nxitojnë drej Fetahut.

FETAH.

Vëllezër... qëndroni... qëndroni pak' e më
dëgjoni! Selfon un' e vrava! (të gjith' i këcejnë) Ti?
Unë!... i ati!...

TË GJITHË, qërdrojnë dhe për një goje.

I ati?

SULÇE, për një herë e njeh Fetahnë; lekoburen dhe i
heth duart më qafë.

Ah! Fetahu!... (Fetahu qan) qysh qe kshu!...
Nuk' e njôhe?...

FETAH, duke rëfyer Vahidenë

A e shihni këtë grua?...

TË GJITHË, duke vështuar me sy të lik Vahidenë.

Ah! kjo?

FETAH.

Degjo-më-ni: kjo grua është e ém' e kësaj
vajze; në të pamë si grua, pô, është m' e fortë
se një burë trim!... (i pakësohet zeri) jetën t' ime
kjo ma shpëtoj!... Pa ditur cili ishe!... dhe unë
até... cila ish s' e dinje!... pa i dhashë Bësë...
se... gjaksor' e bûrit... do t' ja vras... dhe
vajzën do t' ja shpëtonj...

TË GJITHË, me hidhërim.

Ah!

FETAH.

Ja... unë... Bësën që lithmë!... e mbajta... e sosa... punën... t' ime!... (duke rëfyer plagën) dhë... gjakn... e djalit... e mora...

TË GJITHË.

Ah!

FETAH.

Tani.. dëgjoni... kjo grua... jetën t' ime... ma shpëtoj... dhe tani... të mos... e kishe... zënë unë... desh të vriste... vethen... e saj... për mua... Të gjith' e vështojne me sy t' ëmbël Vahidenë; Vahideja rëfëhet e hidhëruar pse s' e lanë të vritej) Kjo... grua... është motra ime... këta... djem... janë... bijt' e minj!... Mëma... është mëm' e këtyre... Ay... që më do... mua... t' i dojë... dhe këta... nga... çdo... gjë... t' i ruani!... t' u deli.... për zot.... kur-do-herë.... gjithë ç' kam.... e këtyre.... është... juve... ja u kam... lënë... më qafë...

SULÇE.

Do Zoti e ron vetë, bëhesh më mire... pa...

FETAH

Jo!.... mua.... mos më.... mallëkoni... s' dua... të ronj.... më... në.... jetë.... me këto... duar... të ngjyera! me gjak!... të djalit!...

Rexhepi me Merushen qajnë; Vahideja, Sulçaja, Evre-
nozi zënë Fetahnë. Të tjerët hiqen më nj' anë e qajnë me shami nër duar. Durija duke mbajturë në shkop e lodhur me nga dalë ryn nga dera.

PËRFLIM X.

Të parët dhe DURIJA.

DURI, me të ryrë më derë vete drej Selfos.

Ah! Ç' u-bé? ... ç' e gjeti? ... djalën! ..

FETAH. duke qarë me ngashërim.

Ah! e zeza; mëmë! ...

DURI, me të parë gjëndjen e Selfos.

Ah! djali!

I meren mëntë dhe bije mi Selfot

FETAH.

Ah! e mjera! ... mëmë! ... Ah! vdekje! ..
ku jé? ... vallë ç pret më! ... tani ... me ç' sy ..
t' i dukem s' imëje? ...

DURI, mbledh vethenë.

Djali! ... (duke qasur Fetahut) mallkûar! Ti ma
vrave djalën? ... (për një here e njeh Fetahnë) Ah!
Fetah!

E humbur i-hidhet dhe e pushton Fetahnë.

FETAH.

Mëmëza ime! ...

DURI.

Fetah! ... djalë! ç' është kjo që na gjeti? ...
të vish ... pa ta gjeç ... të vdekur ... djalën! ..

Q a n.

FETAH, hidhëruar.

Ah! s' e gjeta! ... të vdekur ... unë ...
unë ... e vrava! ...

DURI.

Ti?... Ti!... Fetah!

FETAH.

Si urdhëron mémëzë!... unë... unë... për të... qëndruar në bësë... do... mos... do!... e vrava!... pò, mos... ki keq... mémëza... ime... se ja... mora... gjaknë!... (Durija hap shtë, Fetahu duke rëfyer plagën) Ja... mora... gjaknë!...

DURI, me hidherim të madh.

Ah! më një ditë... po hump... dy djem!... Im bir!... mua! ku më lé?...

FETAH. me pakë shpirt.

Ja! ty... trë... bij!... po të... lé!... këta! t' i kam... lënë... ty... mi qafë!... Kjo... është... ime... motrë!... ata... janë... bijt... e mij... që... të tre!... të shtëpisë... i ke... vajza... i do... dhënë... djalit... Me... ta... duhet... të... rish... herë... këtu... herë... gjith... tok... në... Progonat... të vini... mos u-ndaj... nga... këta... (duke zënë pej jake t' ëmënë) Ja! mémëzë... fjalën... e... fundit... këtë... kam!... humbe..., dy... djem... fitove... tre... po... vdes... ndjemë... mëmë... edhe... ju... ô shokë... Perëndi!...

Ep shpirtin.

DURI, ngre krÿet dhe hap duartë.

Bijt' e mij!

VAHIDE, MERUSHE, REXHEP, për një here i hidhen në gj

Mëmëza jonë!

F U N T.

